

VÕITLUS

Ülemaalse Töölisnoorsoo Ühingu häälekandja



SISU:

1. Töölisnoorsugu, tema osa proletariadi klassivõitluses ja meie lähemad ülesanded tema organiseerimise alal. — Programmüleskutse.
2. Leninismi küsimused. — Artikkel.
3. Oktoobri eel — John Reedi memuaarid.
4. SSSR — kümme aastat. Luuletus.
5. H. Barbusse sõjahädaküst.
6. Kuidas sai minust revolutsioonäär. — M. Gromovi jutustus.
7. Klassiühiskonna hinge- ja vaimuelu. — Artikkel.
8. Pagan. — Luuletus.
9. Millest kõnelevad kivid. — N. Pogodini katkend.
10. Tööliste ühingust „Mootor“. — Luuletus.
11. Eesti ametiühisuslik liikumine, selle arengimine ja eelseisvad ülesanded. — Ülevaade.
12. Marksistlik kirjandus:
 - a) Üns teos Lääne-Euroopa ajaloo alalt.
 - b) Stalin — Leninismi küsimused.
 - d) Plehanov — Marksismi põhiküsimused.
13. Mõtteid usust. — Aforisme.
14. Töölisnoorsoo töö- ja palgatingimused.

~~PE 18060~~

Töölisnoorsugu, tema osa proletariaadi klassivõitluses ja meie lähemad ülesanded tema organiseerimise alal.

Käesoleva kirjutuse ülesandeks on puudutada lähemalt töölisnoorsoo ja üldse töölisklassi vahekorda, näidata ära töölisnoorsoo ülesanded klassivõitluses ja püüda tõmmata mõned sihtjooned Eesti töölisnoorsoo liikumise kohta praeguses olukorras.

Meie peame tõmbama enne kõike selge vahejoone töölisnoorsoo liikumise ja kodanlise noorsooliikumise vahele. Meie peame teadma, mis lahutab neid liikumist, missugused on ühe ja teise seisukohad. Siis võime minna edasi oma aine käsitlemisel.

Kodanlise noorsooliikumise ideoloogid kõnelevad mingisugusest erilisest nooruse ideoloogiast, mingisugustest erilistest noorsoo seisukohtadest ja mingisugusest erilisest noorsoo ilmavaatest. Noored erinevat täiskasvanuist niipalju psühholoogiliselt, et neil peab olema tingimata võimalus luua omad iseseisvad organisatsioonid, neil peab olema tingimata eriline noorte oma liikumine, mille ülesandeks on just selle noorusliku elusuhtumise kasvatamine ja arendamine. Nii seab kodanline noorsooliikumine end teatavas mõttes vastasrinda täiskasvanud kodanlusega, üldse täiskasvanutega, sest kodanlise ilmavaate järele pole ju olemas klassivaheid.

Selles kodanlises noorsooliikumises on maksivad mitmesugused voolud ja mitmesugused sihid, kuid meie ülesandeks pole neid lähemalt puudutada. Märgive ainult ära, et siin tehakse tegemist rahvusküsimusega, ollakse ametis noorsoo tõmbamisega selle küna juure, millest ammu teada, et tas on suur mõra. Mõned organisatsioonid on puhtmilitaristlikud (skouid, noorsepad), mõned kristlikud (Y. M. C. A.), mõned seavad enda ülesandeks karskusmõtte propageerimise. Kuid nagu öeldud eelpoolgi, iseloomustab neid teatav vastasrindus täiskasvanutega, noorsoo

isetegevuse ja omapärasuse rõhutamine ja teatav rahvuslik romantika.

Töölisnoorsugu ei pea kunagi looma endale ettekujutust, nagu oleks ta teatav eraldunud kiht, kes võib lugeda end lahusolevaks töölisklassist ja kel võib olla mingi eriline „nooruslik“ ilmavaade ja elusuhtumine.

Töölisnoorsugu peab enne kõike selles teadlik olema, et ta on osa töötavast klassist, *proletaarse klassi noorpölv*, ja et ta saatus on alaliselt seotud selle klassi saatusega. Sellest arusaamisele jõudnud töölisnoorsugu võime nimetada klassiteadlikuks. Töölisnoored ei tohi kunagi endale lasta tekkida arvamist, nagu lahutaks neid midagi täiskasvanud töölistest, nad ei pea kunagi laskma endal tekkida vanade ja noorte vastasrinduse mõtet.

Selles küsimuses selgusele jõudnud, peame paratamatult jõudma järelduseni, et töölisnoorsoo tulevik on töölisklassi tulevik, et töölisnoorsoo ilmavaade on töölisklassi ilmavaade ja et töölisnoorsoo ülesandeid ei saa võtta lahus töölisklassi ülesannetest üldse.

Töölisnoorsoo esimene ülesanne on arusaamisele jõuda omast *klassikuuluvusest*, jõuda klassiteadlikkuseni. Töölisnoorsugu peab teadma, et tema ja kodanlise noorsoo vahe on klasside vahe, et ta ei saa kunagi töötada rahulikult koos kodanlise noorsooga, nagu töölisklass ei saa töötada koos kodanlusega. Nii ei saa töölisnoorsugu, kui ta tahab olla klassiteadlik, töötada kodanlise noorsoo organisatsioonides, ei saa kaasa teha kõiki neid pillerkaaritamisi rahvusliku savist viirukinõu ümber, teda ei saa vaimustada skoutide löömingudrill, kristlaste „poiste klubid“ ega Jeeriku pasunad Ameerikast tulnud apostlite näol.

On selge, et töölisnoorsool on oma tee ja on selge, et tal peavad olema *omad or-*

ganisatsioonid. Nende omade, proletaarliste organisatsioonide ülesandeks on töölisnoorsoo proletaarilise ilmavaate kasvatamine, nende ülesandeks on töölisklassi reservi moodustamine klassivõitluses, nende ülesandeks on *olla klassikooliks uutele jõududele proletariaadi võitluses.*

Meie töölisnoorsugu ei tohi lugeda end eraldatuks töölisklassist, samuti ei tohi ta lugeda end kuidagi lahutatuks töötavast noorsoost maal. Nagu töölisklassi võit pole mõeldav ilma linna- ja maaproletariaadi liiduta, pole mõeldav töölisnoorsuuliikumine ilma linna- ja maatöölisnoorsuuliiduta. See liit proletaarilise klassi üksikute osade vahel on täiesti loomulik ja see liit on hädavajalik.

Et töölisnoorsool linnas on enam eeldusi koondumiseks ja organiseerumiseks (suuremal hulgal koos töötamine vabrikuis, suuremad kokupuutumisvõimalused ka mujal), on linnatöölisnoorsugu loomulikult klassiteadlikum kui töötav noorsugu maal. See teatavas mõttes paremas seisukorras olemine seab linnatöölisnoorsoule ka suuremad ülesanded. Linnatöölisnoorsugu peab olema maa töötava noorsoo ergutajaks ja kaasatõmbajaks, peab olema tarvilikul korral ka maa proletaarilise noorsoo organisatsioonide loojaks. Vabrikupingi taga töötav noorproletariaan ei tohi kunagi keelduda olemast nõuandjaks ja abiliseks hallparuni põllul töötavale noorele. Ainult tiheda koostöö kaudu suudame luua linna- ja maatöölisnoorsuuliidu, suudame organiseerida töölisnoorsoo sarnaseks tugevaks jõuks, kellega arvestamist ei tule kellelki paluda, vaid kellega *peab* arvestama.

Kuid kaugel oleme Eestis nende eeloleatud ülesannete täitmisega? Meie pole kaugel, kuid meie liikumine on olemas. Peale aastapikkust vaheaega on uuesti asutud aktiivsematele sammudele töölisnoorsoo organiseerimise alal, on jõutud niikaugele, et meil on olemas *Ülemaaline Töölisnoorsoo Ühingu*. See organisatsioon on loomulikult alles heitlemas asutamise- ja loomisaja arusaadavate raskustega; kuid meie, tema asutajad, loodame, et meie töölisnoorsugu ei suhtu külmalt sellele algatusele, vaid näitab oma aktiivsust organiseerimistöö. Peame kurbusega konstateerima, et meie pahempoolne töölisliikumine on nõrk, et tal on palju puudusi, kuid meie teame, et sellest seisukorrast peame välja pääsema ja et selleks

pole muud teed kui kõigi töötavate noorte aktiivne osavõtt töölisnoorsoo võitlusest.

Meie pöörame üleskutsega Eesti proletaarilise noorsoo poole linnas ja maal: Astuge ühendusse loodud Ülemaalise Töölisnoorsoo Ühingu keskkomiteega (Tallinn, Vaksali puiestee 8-a, „Töölise Maja“), kellelt saate juhtnööre edaspidiseks tööks, asuge Töölisnoorsoo Ühingu osakondade loomisele kohtadel, tõmmake ära aktiivsemad noored seltsimehed kodanlastest noorsoo organisatsioonidest.

Meie ootame töölisnoorsuolt aktiivsust ja üksmeelt proletariaadi võitluses. Olgem aktiivsed ja üksmeelsed, noored seltsimehed, ja meie oleme võitnud praeguse kriisi töölisliikumises!

Missugused peaksid olema loodud töölisnoorsoo Ühingu ülesanded, mille poole peame püüdma omas organisatsioonis?

Meie peame kasvatama töölisliikumisele uue võitlejate kaadri, meie ridade kaudu peavad tulema töölisliikumisse uued ja värsked jõud. Meie esimene ülesanne on uute töölisliikumise tegelaste kasvatamine Marxi ja Lenini vaimus. Peame levitama töölisnoorsoo hulgas arusaamist oma klassi ülesannetest, peame kasvatama teadlikke inimesi. Meie teame, et meile pole tähtsad möödaminevad meeleolud ja ajutised vaimustuse puhangud, vaid kindlajooneline, läbimõeldud kava järgi peetud teadlik võitlus, teadlikult tehtud töö. Sellepärast: Vähem juhuslikkust, enam teadlikkust! Vähem meeolu, enam arusaamist! Peame levitama klassivõitluse õpetust, peame õppima palju ja peame omandama teiste maade ja varemate aegade töölisliikumise kogemused. Meist, noortest proletaarlastest, peab kasvama see vägi, kes edaspidi hakkab juhtima töölisliikumist, kes võtab enda kätte töö, mille tegemiseks vanadel puudub energia ja mõnikord ka küllaldane oskus.

Ärgem püüdkem edasi sammuda liig kiirelt, liig mõtlematult. Meil peab olema vastutustunnet, meil peab olema teadmine, et meie oleme rajajad, oleme algatajad ja sellepärast peab meil olema palju järelekaaluvust ja palju ettevaatust, et meid ei tabaks sarnased kurvad üllatused, nagu neid seltsimehi, kes tegid sama tööd enne meid.

Loodud töölisnoorsoo Ühingu väljandel ilmub käesolev ajakiri „Võitlus“. „Võitlusest“ peab saama võitleva

töölisnoorsoo häälekandja, töölisnoorsoo juht organisatsioonilises töös, tema teadmiste laiendaja ja tema poliitilise arusaamise süvendaja. „Võitlus“ on organiseeritud klassiteadliku töölisnoorsoo häälekandja.

Noored seltsimehed! Mõjuge kaasa selleks, et „Võitlus“ kujuneks kogu töötava noorsoo häälekandjaks. Tõmmake kogu töötav noorsugu Ülemaalse Töölisnoorsoo Ühingu ridadesse ja ühtlasi „Võitluse“ tellijaiks. Saatke teateid omast elust kohtadel oma ajakirjale, teatage, millised on teie mured ja teie soovid, millised on teie töö- ja palgatingimused. Nii teete „Võitlusest“ tõelise töölisnoorsoo

soo häälekandja. Aidake kaasa üksiknumbrite müügi ja tellimiste vastuvõtmise korraldamises, nii teete „Võitlusest“ töötavate masside häälekandja.

Noored seltsimehed! Meie töö edu oleneb ainult meist endast, meid ei aita kodanluse kõhujumal ega algusest surmale määratud rahvuslik vaim. Meie ilmavaade on marksistlik-leninistlik ilmavaade, meie võitlus on töörahva võitlus kodanlise korra ja kodanlise ilmavaate vastu, meie eesmärgiks on töörahva ideaal — sotsialism.

Ärgu jäägu ükski noor proletaarlane eemale sellest võitlusest!

Leninismi küsimused ja töölisnoorsugu.

Sest ajast, mil Marx ja Engels oma kommunistilise manifesti tööliste keskele saatsid, mil loodi esimesed rahvusvahelised tööliste organisatsioonid, ei ole sündinud üksi suured muutused rahvusvahelises töölisliikumises, vaid ka klassivõitluse teooria on rikastunud paljude asjadega. Seisukord ei ole praegu enam nii kõikuv kui mõni aeg tagasi: 1917 aasta oktoobri revolutsiooniga sündis rahvusvahelises töölisliikumises määratu tõuge; sest ajast vastandiks eelmistele revolutsioonidele, mis osutusid kodanlikes, võib rääkida puht-proletaarlisest revolutsioonist. Kuigi see sündis ühel maal, on ta mõju ulatunud kõigisse maadesse, teda ei saa piirata mingi rahvusega, vaid siin on meil tegemist juba rahvusvahelise sündmusega. See revolutsioon tõi suured muutused teoriasse, ta näitas väga selgelt, kuivõrd ekslik, äraväänatud ja väikekodanlik oli rahvusvaheliste sotsialistide, nagu Kautsky ja Co. marksism, ta näitas ka nende „sotsialistide“ kodanlist müüdavat hingeelu ja äraandlikku tegevust, kui tegemist tuli teha klassivõitluse õpetuse tähtsana osaga — proletariaadi revolutsiooniga. Oktoobri revolutsiooniga murti igasugune oportunistlik arusaamine marksismist ja klassivõitluse õpetus sai tagasi oma revolutsioonilise sisu, nagu see esines Marxi ja Engelsi töis.

Juba III Internatsionaali 4. kongressil ütles Buharin, et on käes „marksismi kolmas järk, mis teatud määral tagasi läheb Marxi ja Engelsi enese marksismi poole.“ Teised kaks järku langevad ühte I ja II in-

ternatsionaaliga. Kuid meie võime julgesti öelda, et marksismi kolmas järk, mis tihedalt seotud Lenini nimega, on tunduvalt edasi läinud Marxi ja Engelsi õpetusest ja et leninismis on palju omapäraseid ja uusi jooni, võrreldes Marxi õpetusega.

Siinkohal peame näitama, et need väited õiged on ja et Lenin ei olnud paljas Marxi epigoon, nagu sotsiaalshovinistid arvavad, vaid marksismi edasiviija, selle täiendaja. Kuid kui meie oleme juba rääkima hakanud leninismist, kas ei oleks meil siis õigus küsida, mis on leninism. Omas broshüüris „Leninismi alused“ defineerib Stalin leninismi nõnda:

„Leninism on imperialistliku ja proletaarlise revolutsiooni ajajärgu marksism. Täpsemalt: leninism on proletaarlise revolutsiooni teooria ja taktika üldse, proletaarlise diktatuuri teooria ja taktika eriti.“

Lenini õpetus kujunes välja imperialistlikus ajajärgus, kus kapitalism oma kõrgemale arenemisastmele jõudnud, kus valmistuse ja kapitali koondumine on saavutanud oma tipu ja välja kujuneb kapitalistlik monopol. Moodustuvad rahvusvahelised kapitalistide monopolistlikud ühingu-
gud, mis peavad oma käpa all kogu ilma. Muidugi mõista tekivad siin suuremail kapitalistlikel riikidel püüded vallutada kogu ilma, laiendada eksploatatsiooni, hävitada väiksemad riigid ja rahvused. Arene välja parasiitne kapitalism, käputäis tugvaid riike, kes ilma valitsevad. Kuid se paratamatuks järelduseks on sõjad nerriikide vahel, kellele elu on kitsaks j

nud endistes territoriaalsetes piirides. Sarnane seisukord, kus kurnamine järjest jämedamaks muutub, kus kapitalistlikud trustid tööstelt viimase välja pigistavad, kus finansskapitalism oma rusika väiksemate rahvuste üle välja sirutab, orjastab kolooniad, kus ilm jaguneb rahvuste ja riikide järele kaheks — ühel pool eksploateerijad kapitalistlikud suurriigid ja teisel pool eksploateeritavad, sarnane seisukord kutsub välja revolutsioonid, kui paratamatu abinõu kapitalismi kukutamiseks. Nii on selle ajajärgu iseloomustuseks ühelt poolt proletaarlised revolutsioonid, teiselt poolt koloniaalsõjad, kus nagu näit. Hiinas võitlus kujuneb imperialistlike riikide kõikvõimsa kapitali vastu. Kui Marx ja Engels oma klassivõitluse teooria lõi, ei tunnud ilm veel imperialismi, see oli alles tekkimas, nii ei võinud see siis arvesse tulla ka, kui nad revolutsiooni õpetuse kirjutasid. Engels, kes Marxist kauem elas, hakkas küll juba aimama imperialismi võidule pääsu, kuid ainult 1914—17 aastate sõda paljastas seda täies ulatuses. Kui varem proletaarlise revolutsiooni eelduseks peeti ühe ehk teise maa maianduslikku seisukorda, siis pole see täielikult enam maksev. „Nüüd on tarvis asjale ligineda ilmamajanduse seisukohast, sest et üksikud maad ja rahvuslikud majapidamised ei ole enam iseseisvad üksused, nad on muutunud ühise ahela lülleks, ilmamajanduse lülleks“ (Stalin „Leninismi küsimused“, lhk. 94). Sellepärast ei saagi praegu revolutsiooni küsimust võtta rahvuslikes piirides, vaid tuleb arvestada ilmamajandusega, revolutsiooni võimalustega rahvusvahelises ulatuses. Lenin täiendas marksismi sest küljest. „Imperialism on aeg enne sotsiaalset revolutsiooni“, nõnda sai sest aru Lenin. Kui Engels omis „Kommunismi printsiipides“ kirjutas, et revolutsiooni tekkimine ja arenemine mingis maas oleneb sest, kuid võrd arenenud on tööstus, kui palju on kogunud rikkusi, ehk kui kõrgel on valmistusjõudude hulk (Vastus 19 küsimusele), siis Lenini teooria järele ei ole see nii. Proletaarlise revolutsioon on üleilmalise imperialistliku frondi purustamine ta nõrgemas kohas, kapitalism puruneb seal, kus imperialismi ahel on nõrgem. 1917 aastal oli imperialismi frondi ahel nõrgem just Venemaal. Lenin sai sest aru juba ilmasõja ajal, siis kui „auväärt marksistid“ — kõigi maade Kautzkyd ja Renaudelid, äkki unustasid sotsialismi, unustasid Marxi ja Engelsi, et õnnistada im-

perialistlikku sõda, et imperialismi peab võitma proletaarlise revolutsiooniga, et imperialistlik sõda tuleb teha kodusõjaks, sõjaks kapitalistide vastu. Meie teame, et Lenin viis oma teooria ellu 1917 a., siis kui n. n. sotsialistid unistasid ikka veel „võidurikkast sõjast.“

Meie ei saa siin pikemalt peatuda Lenini filosoofiliste vaadete juures, ta kõlbuse, kultuuri käsitluste juures, peame ainult tähendama, et Lenin oskas paremini ja oskas järjekindlamalt viia marksismi läbi, olgu siis see mõtteteaduses ehk millegis muus. Selle juures ei seisnud tal teooria kunagi lahus praktikast, vaid alati ühes. Ta ei olnud mingi labane materialist, ta ei olnud kunagi ühekülgne, kogu ta elu ja mõttetöö näitab, et ta oli äärmiselt välja arenenud ja peen dialektik.

Nagu me eelpool tähendasime, kujutab marksismi kolmas järk, mis seotud III internatsionaaliga Marxi ja Engelsi õpetuste uuestsündi, kuid ka teatavat edasiarenemist. Suurema osa sellest tööst on teinud Lenin. Kõige pealt riigi ja revolutsiooni teooria, milles Lenin katsub anda tõelist Marxi-Engelsi õpetust vastandina härrade „sotsialistide“ häbematuile ja väikekodanlike ideoloogide seletustele. Marxi ja Engelsi teoste abil näitab ta ära, milles seisavad need vassingud ja väänamised, milleni on jõudnud viimasel ajal mõnedki varem väljapaistvad sotsialismi teoreetikud. Esimene marksismi väänamine sündis riigi õpetuses; siin seisab see Marxi „seletamine“ selles, nagu oleks riik klassivastolude kaotamise orgaaniks, nagu kaotaks riik klassivastolud. Lenin näitab, et Marxi järele oleks võimatu riigi tekkimine ehk püsimine klasside koostöö, leppimise ehk klassivastolude puudumise juures. „Marxi järele on riik *klassivalitsuse* orgaan, ühe klassi *allasurumise* orgaaniks teise poolt“ (Riik ja revolutsioon). Riik on allarõhutatud klassi eksploateerimiseks, ka iga demokraatlik vabariik ei ole millegiks muuks, kui kodanlike klassi valitsemise orgaaniks. „Demokraatlikes vabariigis“, ütleb Engels, tarvitab rikkus oma võimu kaudselt, selle eest aga kindlamalt“. Lenin näitab, et „demokraatline vabariik on kapitalismi kõige paremaks võimalikuks poliitiliseks kestaks.“ Meie kodukavandus sotsialistid ja „marksistid“, nagu Ast, Martna ja Co., ei taha seda sageli näha, nad ei taha näha, et üldine hääleõigus ei anna sarnases demokraatlikes riigis tööliskonnale kuigi palju, vaid et see näi-

tab Engelsi sõnadega „vaid tööliiklasi küpsust“.

Rikkaliku materjali varal paljastab siis Lenin, kuidas see marksismi äraväänamine sündis ka igas teises punktis, mis puudutavad Marxi ja Engelsi riigiõpetust, kuidas sotsialistid surnuks on vaikinud selle

nib hüpetega ja et jõud, vägivald on alati seal tarvilusel olnud, kus hakatakse looma uut ühiskonda. Kuid revolutsioon ei sünni põhjusega, ei millegist, vaid see oleneb eelmise ühiskonna arengust, rahvusvahelise majanduse, ilmakaapitalismi seisukorrast jne. Siinkohal oleks tarvis meele tuletada



V. I. LENIN

Haruldane portree 1917 aastast

osa õpetusest, mis räägib „riigi väljasuremisest“ ja kuidas lõppeks nende arvates sünnib revolutsioon.

Meil ei ole siin põhjust pikemalt peatuda evolutsiooni ehk rahuliku arengu õpetuse juures, mis omalt olemuselt täiesti oportunistlik, reaktsiooniline ja teaduslikult vale, mida aga sotsid omaks võtavad, vaid märgime ära, et marksism ja leninism on täiesti teaduslikult tõestanud, et iga revolutsioon sünnib järsult, et see sün-

nende väikekoodanlastele ja veel väikekoodanlisematele sotsidele Hegeli õpetust mõõdust, arvu üleminekust omaduseks. „Kui tahetakse mõista millegi sündi ja kadumist, siis kujutletakse harilikult, et seda võib seletada ettekujutusega sarnase sünni ja hävinemise pidevusest. Kuid olemise muutused ei sünni üksi mitte ühe arvu ülemineku teisele, vaid ka omadusliste erinevuste ülemineku teel arvuliste ja ümberpööratud — selle ülemineku teel, mis

katkestab pidevuse, pannes ühe ilmutuse asemele teise, mis omaduselt eelmisest erineb“ („Logik“ I). Kui meie seda eitaks, siis ei saaks me üldse aru millegi uue asja tekkimisest. Ilma hüppeta on võimatu revolutsioon, mingi uus ühiskondlik kord, näit. tööliste diktatuur, kuid ilma arvulise, kvalitatiivse ettevalmistuseta on võimatu mõelda ka seda hüpet. Lenin defineerib oma vaadet revolutsioonile ühes kohas nõnda: „Ainult siis, kui „alamad“ kihid ei taha vana ja kõrgemad ei saa läbi vana viisi, ainult siis võib revolutsioon võita.“ Ehk esiteks, et enamuse töolistest mõistaks revolutsiooni tarvidust, teiseks, et valitsev klassid elaks üle valitsuse kriisi.“ (Kõide XVII). Leninil oli täiesti dialektiline mõistus: ainult siis kui olid andmed olemas, et Kerenski võim oli lagunemas ja kodanlus alles võimetu revolutsiooni alla surumiseks, otsustas ta ette võtta ajaloolise ülesastumise 7. novembril (25. okt.) Mõõt oli täis: arv läks üle omaduseks, jõuetu kodanluse all revolutsioniseerunud proletariaat viis läbi oma diktatuuri.

Siin tuleme proletariaadi diktatuuri küsimuse juure, mis moodustab Lenini revolutsioonilise õpetuse selgroo. Marxil oli juba omal ajal pärast Pariisi kommunaat kindel koht omas klassivõitluse õpetuses antud proletariaadi diktatuurile. Ta kirjutab: „tööliste revolutsiooni esimeseks sammuks on proletariaadi tõusmine valitsejaks klassiks, demokraatia kättevõtmine.“ Siin on äärmiselt selgelt väljendatud proletaarlike diktatuuri küsimus. Siin on ka arusaadav, milleks on proletariaadil tarvis riiki, tal on seda tarvis rõhujate alarõhumiseks. Kuid ta ei saa riigi aparati lihtsalt üle võtta, ta peab „puruks murdma bürokraatlis-sõjalise riigi masina.“

Proletariaadi diktatuuri on tarvis selleks, et kaitsta revolutsiooni, et kaitsta proletaarlike riiki võimalikkude kallaletungide vastu eilaste peremeeste — eksploataatorite poolt. Kuid diktatuur ei ole paljas riikline vorm, ta on ka uus vorm, uus riik, millel uued organid, mis võimaldab sotsialistlikku ülesehitustööd ja mis toetub seni jõule, kodanluse allarõhumiesle tööliklassi poolt, kuni on kadunud igasugune restauratsiooni ehk vana korra maksuma paneku katsete hädaoht.

„Üleminek kapitalismist kommunismile — see on terve ajalooline ajajärk.“ Kas peab siin ütleva, et see üleminek — proletariaadi diktatuur — ei või lõppeda nii-

pea, sest 1) selle ajaga tuleb ümberkasvatada kogu proletariaat, talupojad, peab ümberkasvatama intelligentsi, tõmbama juure kõik kõhklevad, jne.; 2) tuleb läbi viia sotsialismi ülesehitamine ja 3) kindlustama end igasuguse interventsiooni, restauratsiooni vastu, see aga sunnib mõtlema revolutsiooni peale ka teistes maades. Proletaarlike diktatuuri küsimus on täielikult seotud maailmarevolutsiooni küsimusega: sotsialismi lõpulik võit oleb sellest, kui ruttu teiste riikide proletariaat võimu kodanluse käest enda kätte suudab võtta. Marksist ei või sotsialismi võtta kunagi kui asja, mis järsku sünnib, siin peab võtma sotsialismi kui protsessi, mi võtab enda alla terve ajajärgu. Ainult kommunistlikus ühiskonnas, kus kapitalism on tõelikult murtud, kus on klassid kadunud, seal loomulikult pole tarvis ka proletaarlike diktatuuri, sest pole ju kedagi, keda alla rõhuda. Ainult siis võime rääkida hakata kommunismist ehk sotsialismist, ainult siis võime rääkida ka tõelikust demokraatiast. Tööliste diktatuur, mis Marxi ja Lenini järele on ülemineku aja riigiks, mil kapitalistlik ühiskond on muutumas kommunistlikuks, ei lähe oluliselt lahku iga teise klassi diktatuurist, kuid vahe on vaid selles, et ta on eksploateeritava enamuse diktatuuriks eksploateeriva vähemuse üle, ta ei ole demokraatia kõigile, vaid ainult eksploateeritavatele, mitte rikkaille, vaid vaestele. Kui kodanluse diktatuuri ajal võib rääkida ainult kodanlisest demokraatiast, siis siin ainult proletaarlikest. Ja Leninil on täiesti õigus, kui ta kirjutab: „Rahva hiigla enamuse demokraatia ja jõuga alla rõhumine, s. o. eksploataatorite, rahva rõhujate välja jätmise demokraatiast — vaadake, see on demokraatia teisendus ülemineku ajal kapitalismist kommunismile“. (Riik ja revolutsioon). Kuid mis on proletaarlike riigi võimu aluseks? „Mitte parlamentlik vabariik, vaid tööliste-talupoegade saadikute nõukogud“, sarnane geniaalne mõte kujunes lõpulikult välja Leninil 1917 aastal. See oleks lühidalt Lenini riigi ja proletaarlike diktatuuri õpetusest. Viiks veidi kaugele, kui meie peatuksime pikemalt veel ühe punkti juures, millega Lenin rikastas marksismi, talupoegade liidu juures proletariaadiga. Samuti ei saa siinkohal käsitluse alla tulla rahvusküsimus, Lenini vaade parteile, kui proletariaadi keskkohtale ja ajule, samuti ta mõtted taktikast jne.

Praegu tahaksime puudutada, mida annab leninism töölisnoorsoole. Esiteks töölisnoorsugu kui osa kogu tööliklassist ei ole mõeldav kui aktiivne jõud, kui ta pole teoreetiliselt ettevalmistatud omile ülesannetele. Meie teame väga hästi, milleni viib paljas töö, mida ei tehta teadlikult, meie teame, et ei ole mõeldav revolutsioonilist liikumist ilma revolutsioonilise teooriaga, ilma kogemusteta ei ole teadlikku elu. Leninism on aga õpetus, kus on väljendust leidnud mitte üksi täielikum marksism, vaid kuhu on koondatud ka kõige

maade revolutsioonide kogemused. Lühidalt — leninism on praktiline kommunism.

Töölisnoorsool, kel on oma kindel osa klassivõitluses, peab olema oma kindel eesmärk, tal peab olema arusaamine, et ta kujutab osa kogu rahvusvahelisest töölisnoorsoost, et teiste maade tööliste saavutused, kaotused on tema võidud ja kaotused ja et ta enne ei õpi õieti võitlema, kui ta pole oma harilikku tegevust sidunud teooriaga, revolutsioonilise õpetuse — leninismiga.

Oktoobri eel.

John Reed.

Sõidame eraldatud esimeseklassi kuppe, jaamaüles korraldusel antud „ameerika missioonile“, nagu ta nimetab meid. Oigeusu preester, kes täitis oma kohust kaevikuks, ei keeldunud aust sõita meiega ühes. See oli kõrgekasvuline, tugev mees, lihtsa vene näoga, meeldiva naeratusena ja pruuni hiiglahabemega. Ta oli väga jutukas. Ta kõneles, kuidas loosung „usu, keisri ja isamaa eest“ on hävitatud täielikult. Uhes „keisri ja isamaaga“ on unustatud ka „usk.“

— Palve ajal palub preester ka kogu ilma rahu eest. Aga sõdurid karjuvad: „Lisa juure ilma anneksiooni ja kontributsioonita.“ Palume jumalat kõigi vaevatute ja koormatute eest, aga sõdurid nõuavad: „Palu ka väejooksikute eest! Mis preester see on, kes ei taha paluda sõdurite eest!“

Igas jaamas rong seisab uskumatult kaua, andes võimaluse reisijaile juua palju kruuse teed ja varustuda toiduga kärelikas jaama saalis. Ikka uued ja uued reisijate, sõdurite ja eraisikute salgad piiravad einelauda.

Preester jutustas meile, et ta elab Tashkendis, kus tal on naine ja viis last. Ta jutustab veel sellest, et vargad nende linnas organiseerisid „varaste büroo“, kust igaüks võis saada varastatud asjad tagasi mõõduka hinna eest, koguni 20-protsendilise hinnaalandusega. Väike kooliõpetaja lisas juure, et Rostovis Doni ääres sel suvel vargad kutsusid kokku varaste konverentsi kõigi Venemaa nurkade saadikute osavõtul ja võtsid vastu resolutsiooni pöörduda valitsuse poole protestiga politsei kurjuse ja ahnuse vastu. Paks polkovnik

rääkis siinsamas, et saksa ja austria sõjavangid Moskvast nõudsid kaheksatunnilist tööpäeva.

Oli kuulda, et väed frondil tahavad lahutada kaevikuist esimesel oktoobril, Pok-



JOSEPH STALIN

Üleliidulise Kommunistliku Partei sekretär

rovi päeval, ning minna laiali seda päeva pühitsema. See pidi olema mõne päeva pärast.

... Mis juhtub, kui miljonid vene sõdurid lihtsalt lakkavad sõdimast ja lähevad laiali linnadesse, küladesse ja pealinna? Vana polkovnik urises: „Oleme kadunud. Venemaa on võidetud. Pealegi elu on muutunud nii kolemaks, et enam ei maksa

elada. Tuleb lõpetada kuidagi.“ Prantsuse keelt kõnelev ohvitser, revolutsionäär teoorias, vaidles vastu sellele seisukohale, tuliselt, kuid viisakalt. Preester jutustas lihtsa Rabelais muinasjutu sõdurist, kes võrgutas talupoja tütre, töötas sellele, et ta poeg saab kindraliks.

Pikkamisi hakkas hämaiduma. Süttisid värisevad väiksed tuled; vagun oli kütmata. Preester värises külmast. „Oh, — ütles ta hambaid lõgistades, — külm, tuleb magama heita.“ Ja ta heitiski magama riides, igasuguste linadeta, kattes end oma preestrikuuega ja kohe hakkas norskama.

Ärkasime väga vara, külmanult ja kangestunult. Päike tungis läbi külmanud klaaside. Kõhn poisike kandis vaguneid mööda laiali teed, shokolaadikompekkidega suhkru asemel. Rong sõitis läbi Eestimaa.

Komitee.

Avaras toas teisel korral läbibistab õhku kirjutusmasinate klõbin, jooksvate sõdurite sammude müdin ja väerinnalt vahetpidamata saabuvate delegatsioonide rasked astumised. Siin on kaheteistkümnenda armee tsentrum, tema närv, demokraatlik organisatsioon, loodud sõdurite poolt pärast revolutsiooni. Ilus noor ohvitser seisib laua ääres, närviliselt haarates peast. Ärritatud nõuete ja kaevete uputus voolas tema juure. Neli polkude delegatsiooni frondilt, enamikus koosnevad sõduritest, harva mõnede ohvitseridega, nõudsid üht ja sama. Üks polk oli täiesti paljajalu. Komitee lubas 600 paari saapaid, andis aga kõigest 60. Väga ärritatud saadik polgust karjus, et suurtükivägi sai talveks nahkkuued, ratsavägi on aga senini suveriites. Allohvitser, väga noor, peaaegu poisike, rääkis ärritatult, et komitee lubas kuldseid mägesid, ei ole teinud aga midagi.

— Jah, jah — vastas närviliselt ohvitser laua ääres. — Silmapilk, silmapilk. Kirjutan kohe komissariaati.

Väiksel lauakesel oli hulk broshüüre ja lehti. Siinsamas leidsin Elise Reclu raamatu „Anarhia ja kirik.“ Sõdur istus siinsamas katkisel toolil, lugedes valjult „Investijat“, Peterburi täitva komitee ametlikku häälekandjat. Ta luges uue valitsuse moodustamisest, lugedes üle ministrite-kadettide nimed. Kuulajad hakkasid naerma ja hüüdsid pilkavalt „hurraa.“ Akna juures seisib Voitinski, 12-da armee komissari abi, poolsõjaväelises pluusis, kõik

nööbid kurguni kinni. Ta oli väikse kasvuga, siniste silmadega, mil oli läbitungiv pilk paksude prilliklaaside taga, pruunide juustega ja habemega. Sarnane oli kuulul Siberi poliitsunnitöeline ja „Surmaminejate“ autor, raamatu, mis on traagilisem kui „Jutt seitsmest ülespoodust.“

— Minu ülesandeks on, — ütles Voitinski, — luua sõjaline jõud, mille võiks paiseata Riia peale. Kuid tingimused on selleks hirmsad. Sõjaväel on puudus kõigest: proviandist, riietest, saabastest, varustusest. Teed on põhilikult rikutud ja juba teist nädalat sajab vahetpidamatult vihma. Hobused ei suuda aidata meie transporti. Kuid kõige koledam pole mitte toidu ja riiete puudus, vaid jalanõude, raamatute ja lehtede puudus. Näete, revolutsiooni alguses neelas sõjavägi tonnide viisi kihutuskirjandust, kuid ikkagi tundub sel alal suur nälg. Meie pole ainult lubanud, vaid aitame kõigiti kaasa kirjanduse muretsemisele sõjaväele — on tarvis tõsta meeoleolu. Pärast Kornilovi väljaastumist ja eriti pärast „demokraatlikku nõupidamist“ sõdurid on täiesti lahingukõlbmatud. Vene sõjavägi on tüdinud sõjast.

Voitinski pole maganud enam 36 tundi. Kuid ta kogub viimse energia, et joosta alla trepist porisesse autosse ja sõita läbi vihma mööda porist teed neljakümne miili kaugusele lahendama mingisugust konflikti ohvitseride ja sõdurite vahel...

Võnnus.

Vihma aga valab ja möödaminejate tuhandel saabastel on paks tänavapori. Väga raske on käia selles poris. Linnas on pime. Kardetakse vaenlase aeroplaane. Kitsad valguse joad tungivad läbi majade luukide ja kardinat. Tänav teeb järske käänakuid. Pimeduses mööduvad vahetpidamata sõdurite grupid, valgustades teed põlevate paberossidega. Läbi sõitev voor upub mutta. Keegi süütab tiku minu lähedal. Näen sõdurit, kes kleebib valget reklaamlehte seinale. Meie juht, komitee liige hüüab, nagu elektrivoolust läbibistatu.

Loeme:

„Seltsimehed sõdurid!

Võnnu Tööliste ja Sõdurite Nõukogu korraldusel peetakse neljapäeval, 28. septembril kell 4 päeval pargis

miiting.“

Väikses võõrastemajas peremees teatab poolvaenulikult, poolükskõikselt, et tal pole vaba tuba.

- Aga see tuba? — küsib meie juht.
 — See on komandandi tuba.
 — Andke see, — ütleb meie kaaslane.
 — Komitee käsul.

Vana läti naine tõi meile teed ja vaatles meid omade värvitute silmadega. „Teie olete väljamaalased, — ütles ta, — tänu jumalale! Need venelased on räpane rahvas, ja nad ei taha maksta.“ Ta lähenes meile ja sosistas: „Ah, tuleksid juba sakslased! Meie kõik, korralikud inimesed, ootame sakslaste tulekut!“

Puuluukide kaudu, kui heitsime mägama, kostis saksa suurtükkide kauge mürin, mis pommitasid vene kaevikuid, kus lamasid inimesed, väsinud hirmust, kannatustest ja lootusest, et revolutsioon päästab kaevikuis lamavad inimesed...

Tagasi frondilt.

Kui ootasime rongi Peterburi poole, tuli Albert Rhys Williamsile mõte anda sõduritele paberosse. Meie ümber kogus mitusada sõdurit. Ainult vähesed lähenesid meile arglikult; teised tungisid täiesti julgelt paberossikarbi lähedale.

Järsku ilmus kolmest eraisikust koosnev patrull vintpüssidega. Nad vaatlesid meid ärevalt.

- Kes teie olete? — küsis üks neist.
 — Mispärast teie jagate paberosse? Teie olete saksa salakuulajad, kes hävitavad vene revolutsioonilist sõjaväge!

Kuid keegi ei kuulanud neid. Vaksali perroonil ainult kasvas inimeste hulk, ümbritses Williamsi ja tahtis ta tükkideks kiskuda.

* * *

Ronime võimatuseni täiskiilutud vagunisse. Kupees kuue inimese jaoks oli kaksteist inimest ja koridoris oli nii palju rahvast, et läbi minna polnud võimalik. Vaguni katusel oli mõnisada sõdurit; nad laulsid laule, mis kostsid kaugele külmas ööõhus. Kõik aknad olid katki löödud, kõik suitsetasid ja kõnelesid omavahel.

Valgas ronis akendest sisse grupp lõbusaid ohvitseri ja noori halastajaõdesid kompvekkidega, viinapudelitega ja mitmesuguste suupistetega. Nad hakkasid lõbutsema. Kuuldus intiimne sosistamine, suudlused; meie kupees oli kaks paarikest häbitult ametis kallistustega. Keegi kattis riidega laterna. Vagunis oli käimas orgia.

Ülemisel korral lamas noor kapten. Ta kõhis hirnsasti vahetpidamatult. Lühikese aja tagant ta tõstis päa ja sülgas verd taskurätikusse. Ja kordas ikka: „Venelased on niisugused metsalised!“

Rongi mürin, köha, purjus hiiüded, sõim ja vandumine, kõik selle sumbutas ööpimeduses hullustunud sõdurite jalgade müdin katusel. Nad löid takti oma melankoolsetele lauludele.

SSSR — 10 aastat.

*Kui kaaosest ärkas mäss
 Ning taevast kirkaks värvis
 „Auroora“ helk,
 Jäi vabrikutes töö,
 Et kuulutada kõikidele, kuis
 Oktoober algab
 Uut kindlust looma
 Töötajale sääl,
 Kus kostab haamrite ja sirbi rõõmuhüäl.*

*Uut teed läks aeg, —
 Tööliste käsi sirgus,
 Treipingelt tänavalle
 Purustama läks
 Mass rõhutud ja senni hoiatud näljas,
 Et luua elu uut,
 Kus lakkaks vaesus, kurnajate nuut .*

*Ning punaväelane ja talupoeg,
 Linn, külla L e n i n i g a e e s*

*Ehitama läks
 Maad, lehvimas kus punane
 Töö, vabaduse lipp.
 Kui uni, langes ahel,
 Ning laiaõlaline tööline
 Kui peremees käib tööll.
 Elektriga kui nüüd
 Näib töötamine treipinkide vahel.*

*Ei ole nälga siin,
 Kirgiis, turkmeen ja sünge ossetiin
 Loeb lehti, teab kuis elab ta Sovjet —
 Tööliste hiiüdeist kostvad Volga veed.
 Ning kala, liha, leiba
 Toob linna laev ja rong...*

*Nii elab maa, on raske viljapäa,
 Uus kord läind ellu töötajate soolt;
 Aeg, saabu meile nõnda sama hää, —
 Mu hääll töörahva diktatuuril
 pool!*

H. Barbusse sõjahädaohust.

Tuntud prantsuse kirjanik, internatsionalist H. Barbusse, on ühes hiljuti peetud kõnes avaldanud huvitavaid mõtteid sõjahädaohtu kohta praegusel silmapilgul.

Ilmsaõja võitnud riikide — Prantsusmaa, Inglismaa, Ameerika, Itaalia, — kes praegu mängivad esimest viiulit kogu rahvusvahelises poliitikas, huvid põrkavad kokku. Pärast sõja lõppu on need riigid läinud omavahel tülli. Siin peame arvesse võtma kapitalistlikus ilmas valitseva raske majandusliku kriisi, mis kutsub välja terava võistluse suuremate tööstusmaade vahel, tooresainete ja turgude pärast. Praegu on sarnane võtlus käimas näit. Inglismaa ja P.-Ameerika Ühisriikide vahel õliväljade pärast. Teame, kui suur tähtsus on õilil ilmamajanduses ja kui suurt osa õliproduktid etendavad sõjatehnikas. Kellele kuuluvad suuremad ja rikkamad õliallikad, on võimaliku tulevase ilmsaõja võitja.

Imperialistlikkudele suurriikidele ei sünnita raskusi mitte ainult huvide kokkupõrkamine majanduslikel alal, mitte ainult võistlus üksikute riikide tööstuste vahel turgude ja tooresainete pärast. Mitte vähemal määral, kui eelloetletud küsimused, teeb neile raskusi rõhutatud rahvaste vabanemisiikumine nende asumaades, kus juures rõhutatud rahvused võitlevad liidus rahvusvahelise proletariaadiga. Siin on eriti palju kaotusi Inglismaal, kelle dominiioonid on peaaegu iseseisvaks saanud ja kelle mõju alt on täiesti ära libisenud Hiinamaa, selle suurte loodusrikkustega, samuti tõstab pead India.

Imperialistlikkude suurriikide mõrtsukalikud plaanid SSSR'i — esimese töölisriigi vastu maailmas, on seni nurja läinud. Blokaad, mida tarvitasid revolutsiooni surmamiseks „demokraatlikud“ ja „vabaduse eest võitlevad riigid“, ei annud tagajärgi SSSR'i tugeva vastupanu tõttu ja see lõpetati.

Kuid kapitalistlik ilm pole jätnud oma sõjakäiku. Tultagem meele diplomaatliku

vahekorra lõpetamist Inglis- ja Venemaa vahel, võltsitud dokumenti ettekäändeks võttes, „Arcose“ (Nõukogude kaubandus-eesituse) rüüstamist Londonis, Rumeenia toetamist Bessaraabia küsimuses jne. jne.

Siin on kapitalistlikul ilmal ja eriti Inglismaal otse süsteemikindel talitusviis, millise ülesandeks on Barbusse'i arvates sõja provotseerimine SSSR'iga. Uue sõja kaudu loodavad imperialistid jagada enda vahel Venemaa loodusrikkused, vallutada oma kaupadele Vene turg ja lõpulikult kaotada punane hädaoht.

Peale Inglismaa, kelle uuemate „teenete“ hulgas rahu heaks on näiteks ühe konflikti ülespuhumine Nankingis, kus sai surma 2 inglasi ja sadad hiinlased, hiljutise Läti-SSSR'i kaubalepingu ratifitseerimise puhul Läti seimis krediitide äravõtmisega ja ähvardamine, Pilsudski toetamine Poolas, peab Barbusse eriti SSSR'ile vaenuüikuks Prantsusmaad, kes tunnustas Koltshakki (andes talle 138 lennukit, 424 kahurit ja 3 miljoni granaati), kes on vastu võtnud ja toetanud valgeid kindrleid ja kontrrevolutsionääre ning kelle näilikult tagasihoidlik poliitika SSSR'i suhtes on täiesti rippuv Inglise poliitikast. Prantsusmaa on ainus riik, kes pole tunnustanud Nõukogude Gruusiat.

Barbusse tuletab meele ka hiljutisi Leedu sündmusi ja imperialistide osa nendes.

Lõpuks juhib ta tähelepanu neile palvikulistele sõjaettevalmistustele, mis on käimas kõigis suurriikides, uute lennukite, mürkgaaside, tankide, sõjalaevade ja kaugelaskerahurite ehitamisele. Nii kulutas Wilsoni „rahuarmastav“ Ameerika 1922/23. aastal sõjakeemia peale 660.000 dollarit. 1924/25. a. — 8.706.000 dollarit. Kasv kahe aasta jooksul 8.106.000 dollarit!

Lõpuks hoiatab Barbusse: Imperialistid tahavad sõda. Selleks otsitakse ettekäändet. Kui ta tuleb, olgu proletariaat talle ette valmistatud!

Kuidas sai minust revolutsionäär.

M. Gromov.

Lähen mööda porist Tverskit, ümbritsetud samasugustest hulkuritest nagu ma isegi.

Pushkini mälestussamba juures on sa-

jad inimesed. Miitingu juhatajal on käes märkusteraamat; õlgadel pagunid. Kõneleja sineli ja mõõgaga vehkis kätega ja ajas laiali suu, kus välkusid kuldhambad.

Ta rääkis, et vaadake, Aleksander Feodorovitsh ise sõidab frondile, et vaimustada sõdureid — vabu revolutsiooni sõdureid. Tema — ülemjuhataja, sotsialist, ohverdab oma revolutsioonile kallist elu, aga rumal, harimatu sõdur, kes ei tunne oma vastutust isamaa ja revolutsiooni ees, langeb saksa salakuulajate mõju alla, deserteerib, põgeneb frondilt, jättes maha oma vastutusriikka koha.

— Meie, — karjus ta valjult, — kolm korda haavatud ohvitserid ja sõdurid, läheme vabatahtlikult frondile. Selleks kutsub meid vana belgia sotsialist Vanderfelde.

Inimesed plaksutasid valjult ja karjusid. Minulgi hakkas nagu kõneleja viimastest sõnadest süda kiiremini lööma. Olin veel noor, ei teadnud midagi poliitikat. Aga ohvitseri vihkasin kõigest hingest. Oleksin tahtnud kellegagi rääkida, kuid silmad ei leidnud kohast inimest — kõikjal tärgeldatud kraed.

— Kodanikud, hoiatan teid! — hüüdis juhataja kähiseval häälel. — Ennast on üles annud kõneleja, enamlane-leninlane. Loodan, teie ei alistu tema sõnade demagoogiale ja vastate talle väärilt.

Kõnetooli ronis ärritatud näoga noormees, pintsakis, mustas särgis, vöölihtne sõduri rihm.

Nähes noormeest mu süda võpatus. Ta oli riietatud nagu meiegi, töölised.

Jooksin kogu aeg miitinguid mööda, tahes kuulda „saksa agent“ (nii hüüti siis enamlasti). Nüüd ta seisabki minu ees. Ajasin suu pärani, valmistusin kuulama; ei kuule midagi, publik karjub:

— Maha, maha salakuulaja!

Ärritun, ei tea mis teha. Tahaksin kuulata. „Mispärast kodanlased ei lase leninlasele rääkida?“ — mõtlen.

Kära suureneb üha. Kõneleja seisab visalt, ootab vaikust.

Märkasin, et noormehel peale kõhna kollase näo polnud hambaidki suus. „Vae-seke, tööline kindlasti!“ — läbistas mõte mu pea. Järsku, vastu enda tahtmist karjusin kõigest väest:

— Kodanikud, kuulasime segamata ohvitseri kuldhammastega. Kuulame siis nüüd ka noormeest hammasteta, olgugi salakuulajat. Kõnele, kõnele, seltsimees! — hüüan.

Mind, täiesti asjatundmatut poliitikas, ümbritsesid tiheda rõngana hästi riietatud inimesed. Pritsides süle, karjusid:

— Ka salakuulaja! Ka leninlane! Müü-

dav hing! Palju sarnaseid on Saksamaa kullaga ära osetud!

Kohkusin, ei teadnud, mida teha. Parem käsi taskus, värisedes, hoidis liigetege nuga, millega lõikas leiba ja kõike muud, muud nuga polnud terves korteris. Kuulen:

— Andke kuradile!

Hullumeelne hirmust, karjun koledal häälel:

— Katsuge! Puutuge! Löön maha!

• Minu ees seisis keskealine naine, pealtnäha maakooliõpetaja. Kust ta tuli, ma ei märganud segaduses.



M. J. KALININ

SSSR'i kesktäidesaatva komitee esimees

— See on lihttööline! — kõneles ta. — Poliitikast ei tea ta midagi. Mis salakuulaja ta on! Jätke ometi, kodanikud!

Ta võttis mul käest ja viis rahva hulgast välja. Meile karjuti järele:

— Arvate, et see on naine? Ei, mees!

Leninlased on hakanud naisteks ümber riietuma!

Läksime mõned minutid seltsis Tverskit mööda. Ta hoidis mu käealt ja kõneles veenvalt:

— Siin, bulvaaril Pushkini juures peavad ainult kodanlased miitinguid. Tööline siia ei tule. Siin peab tagasihoidlikum olema. Peksavad läbi! Sa, seltsimees, mine vabrikusse tööliste juure.

— Aga kes sina oled? — küsisin.

— Mina olen enamlane. Töölised on meie poolt. Varsti võidame, kukutame selle Aleksander Feodorovitshi. Aga sina,

seltsimees, loe meie enamlist lehte: „Sotsiaaldemokraat.“ Said aru? Väike, neljaküljeline niisugune... Loe ühes seltsimeestega. Nägemiseni, mul pole aega. Aga Lenin pole salakuulaja, vaid tööliste sõber, pea meeles! Ütle seda oma seltsimeestele.

Ta surus kõvasti oma külma käega mu kätt ja ruttas põiktänavasse.

Seisin kaua sel kohal, suure maja nurgal, saatsin silmadega enamlast. Sel minutil, kui naine rääkis minuga ja surus mu kätt — muutusin enamlaseks.

Sel päeval jooksin läbi poole Moskvat. Kordasin aina: „Sotsiaaldemokraat.“ Et mitte unustada, kordasin kogu aeg seda mulle kallist sõna.

Ühed lehemüüjad kõnelesid: „Ei, osteti ära. Ta ostetakse kohe ära.“ Teised rääkisid: „Ee, seda lehte on kardetav müüa; ta on enamline; ei ole, ei ole!“

Lõpuks, juba täiesti õhtu eel, Arbatil, vana lehenaise juures leidus üks eksemplar. Mu rõõm oli piiritu. Panin lehe läbivaatamata palitu alla rinnale. Unustasin rõõmu pärast kogu ni rahakoti eide kätte. Ta hüüdis mulle:

— Kuule, noormees, võta rahakott!

Teel oli tugev tahtmine lugeda. Kodanlaste poolt ära hirmutatud, kartsin, et mult leht ära võetakse ja võetakse viimaks mindki kinni — oli see ju enamlaste leht!

*

Toas, õhukeste laudvaheseintega, elasime kolmekesi: Andriushka — kingsepp, Vaska Kasakov — tiser ja mina. Minu voodi seisis samas ahju ääres nurgas. Otsides üles aknalaualt tikud ja kobades käega seinalt naela otsast väikse petrooleumilambi, süütasin selle.

Poolpimedas toas leidsin ainult Andriushka — kingsepa. Kuulsin ta tasast hingamist seina ääres juba pimedas, enne lambi süütamist. Ta lebas kõhuli omas voodis, surudes põlvini omad väikesed, naiselikud jalad läbi raudpulkade. Aeg polnud hiline ja ma äratasin tema.

— Heitsin voodisse, nii, natukeseks ajaks, — ütles ta voodist tõusmata. Olin väsinud, jäingi magama.

— Kus on Kasakov? Pole veel tulnud?

— Ei tea, võib olla jäi õhtuks tööle — vastas ta mulle — selga sügades. Pere-mees lubas meile täna raha anda. Ootasime kaks tundi, ei tulnud. Jäl vist kuhugi jooma. Perenaine ka läks otsima. Peremehel pole viga ja tööd on ka, aga

rahadega on häda. Ootad, ootad, kuid kunagi ei saa kõike korruga kätte, saad aga kopikate kaupa — pole sul kunagi raha, ära kaob näppude vahelt.

Andriushka istus küürus omal voodil. Seinal tema taga vabises ta vari, liigutades kätega.

— Tulin täna vara koju, — jätkas ta, — tahtsin sauna minna, aga pole raha. Juba neli nädalat pole käinud, ikka olen tahtnud minna, aga pole saanud hakkama. Küsisin korteriperenaiselt, ütleb, et temal ka ei ole. Anna kümme kopikat! Seep mul on.

Vaikides vangutasin pead.

— Pole sinulgi kunagi krossi hinge taga.

Ta vaikis minutiks, kõhatas, ja jälle hakkas kõnelema voodilt tõusmata, vaadates minu peale omade mustade silmadega:

— Võõrustasin lutikaid nurgas petrooleumiga. Tarvis küsida majaperemehelt, mis kuradi eest ta raha nõuab, kui ei märka uusi tapeete seintele kleepida. Kleebiks vähemalt need lutikapesad kinni... Ei saa magadagi öösel!

Andriushka vari sirutas seinal käe välja, näidates nurka suurtele petrooleumi plekkidele, mis paistsid kui suured parandamatud haavad röpase seina kollastel tapeetidel.

— Vaata, mis tehakse! Sinu pool on nagu väiksemad, ahju ääres.

Mind tüütas ta üksluine jutt lutikatest, kelle eest pole pääsmist kuhugi ja ma katkestasin teda:

— Näe, meie Kasakov on hakanud raha kokku ajama. Iga õhtu tuleb üheksa — kümne ajal. Töötab 14 tundi päevas. Kannatab välja. On veel terve...

— Ja on veel ahne, — vastas Andriushka, — mõtleb külas uue maja ehitada. Mis siis, valmistab endale puusärgi. Läheb enneaegu hauda.

Ta vaikis, sorides mustas pesus padja all, ja mul kadus tahtmine rääkida temaga.

Läbilugemata leht on laual lambi juures. Tema, Andriushkaga, mul pole tahtmist lugeda ja ma ootan Kasakovi, lamedes voodis ja vaadates tumedalt põlevat lampi, mis seisab kui matuse küünal mu jalgade kohal. Tahaksin rääkida omast juhtumusest Pushkini mälestussamba juures. Andriushkale ükski ka ei tahaks rääkida sarnast huvitavat lugu, tean, temaga ei tule midagi välja. Ja ma vaikin, silmi pöörmata lambilt. Minu mõtted on

kõige enam seotud tundmatu naisega. „Olen ikka tola“, mõtlen, „ei taibanud temalt aadressi küsida. Võib olla, oleks annud?! Oleksin läinud tema juure, näinud teda ja rääkinud temaga. Temaga oleks hea rääkida! Ja oleksin võinud end tema juures enamlaste juure sisse kirjutada. Tal on lihtne kübar, mingi kotike käes. Mis selles küll võiks olla! Pumat, lõhnaõli, taskunuga, rätik? Ei, lõhnaõli vist ei ole. Tema juures ei tunnud sarnast lõhna. Ja taskunoa ja rätiku võiks panna tasku...

Mu mõtted katkestas koputus välisuksele ja kuulsin koridoris Kasakovi raskeid samme.

— Ah, sõin täna hästi söögimajas! — hüüdis ta astudes tuppa ja jäädes seisma ukse juure.

Ta oli määrdinud riideta kasukas ja suurtes, ülespidi kooldunud ninadega saabastes.

— Täna, poisid, loeme hoopis teist, enamlist lehte „Sotsialdemokraat“i“. Lennin ise kirjutab selles! teatasin.

Kõnelesin, et nägin täna päris tõelikke enamlasti.

Kuidas see naine riides oli! Lihtsalt? — küsis Kasakov.

— Ja võttiski käealt? — naeratades küsis Andrjushka.

— Kas tal häbi polnud sarnase peletisega minna mööda Tverskit? — naljatas Kasakov heatahtlikult. — Kas musutasite jumalagajätmiseks? Mis? Valetad! Ei usu! Ja hästi rääkis enamlane? Tubli poiss! Päris enamlane, tähendab. Oleksin seal olnud, oleksin kõik laiali peksnud. Kui kõik kolmekesi oleksime seal olnud! Oleksime näidanud neile!

— Mis neile ikka oleksime suutnud teha? Neil on revolvr... ütles kaua valkinud Andrjushka.

— Ühe, kaks lööd rusikaga pikali, ja siis saad ise niklit.

Mine, kutsu Jegor siia, Andrjushka! Ta palus end ka kutsuda, kui lehti loeme, — ütles Kasakov, käärides üles oma sinise pluusi varukad.

Andrjushka oli kõik valmistanud lugemiseks: oli lükanud voodid üksteisest eemale, asetanud nende vahele laua ja sellele lambi; siis oli istunud häässe asendisse, toetudes minu voodile. Sellepärast ta ei tahtnud minna Jegorit kutsuma ja puikles kõigiti vastu.

— Teie tegite tööd, kuid kas mina lo-

gelesin? Olen samuti väsinud! Teda vist pole kodugi!...

— On kodu, tuln praegu, nägin — liimis taburetti. Mine! Kaugel vist, üle hoovi? Oled logard, Andrei Antonõtsh, jumala eest! Varsti ei viitsi enam hiiri püüda. Ja täie on sul seljas nagu vanal madratsil!

— Jah, küllap neid on, pole enam viiel nädalal saunas käinud, — ütles Andrei lõbusalt, pannes pähe vana halli sõdurimütsi.

— Naljavend! — ütles Kasakov. — Mina teen nalja ja tema räägibki tõesti täidest. Hää poiss oled, Andrei, kuluks sulle naine võtta!

Visata leht käest ja minna Jegori järgi ma ka ei tahtnud. Olin väsinud, nagu Andrjushkagi, raskest päevatööst. Jooksin pääleegi pool Moskvat läbi, otsides lehte. Jalad olid väga väsinud. Teadsin veel, et nad mind, lugejat, ikka ei saada. Istusin siis rahulikult laua taga, vaadeldes ennenägematuid enamlaste rasvasetrükilisi loosungeid.

— Hää küll, lähen, kuid ärge mu kohta ära võtke, — ütles, riietudes, Andrjushka.

— Mine, mine! Istungi, mis sellest! Just nagu oleksid pileti ostnud, — naerab Kasakov, lahutades väikse peegli ees punakaid, väikesi vurrusid samavärvilisest ümmarikust habemest.

— Katsu sa istuda! Tassin su siis kõrvupidi ukse taha! — ütles Andrjushka välja minnes.

Kasakov hakkas uuesti mind küsitama, kammides omi karme juukseid:

— Tähendab, ilma hammasteta oli? Töölise moodi, mis?

— Mis, aga kas meie hulgast pole sarnaseid, kes rääkidagi oskavad? Mõni kõneleb paremini kui Kerenski ise. Mis, aga kui läheb lahti, kas läheme siis enamlastele appi? Ah?

Mine enamlastele appi, ma olin ammu rääkinud sellest Kasakovile, kuid tema polnud nõus ja ei soovitanud ka mul minna, teadmata, kes nad on ja mis nad hakkavad tegema, kui saavad võimu oma kätte. Nüüd aga, kui olin talle rääkinud, et enamlased pole meie vaenlased, vaid sõbrad, kelle eest võib julgesti anda oma elu, Kasakov jäi uskuma, ja nägin, et ta oli valmis praegu, olgu homme, olgu ülehomme, olgu praegu, pimedal ööl, minema ühes minuga lahingusse, barrikaadidele, ja julgesti surema, et enamlased võiksid „valitsema“ hakata. Ta oli väga kärsitu,

julge ja järsk. Ja ma kardan minna lahingusse temaga. „Läheb õhinal kõige kardetavamasse kohta ja pean minema temaga ühes. Ja, loomulikult, langeme mõlemad,“ mõtlen.

Töötan tisléri juures, igapäev kümme tundi. Olen korralik, ei joo ega suitseta. Aga mis olen suutnud koguda kõige tööga? Jalas on mul vanad, hallid püksid, ostetud kaks aastat tagasi vanakraami-kaupmehelt. Kastis Andrjushka voodi all on isa kiri, kus ta palub mind pisarsilmil: „Armas pojuke, saada mulle tingimata kümme rubla. Meil on vanker juba teist nädalat ratasteta, ja tööd, tead isegi, on ülearu. Tee tööd, pojuke, saada kümme rubla, aga ilma ratasteta ei saa midagi teha! Kirjuta meile, pojuke. Siia on tulnud mingisugused enamlased. Mis inimesed nad on? Kirjuta, pojuke, nendest. Mõned kiidavad neid, mõned sõimavad, nii et mina emaga ei tea neist midagi. Kirjuta, pojuke, tõtt nende kohta.“

Praegu on juba talv, ja isa on lakanud rattaid ootamast, kuid ootab saani, mis talle samuti, tean, on hädatarvilik.

Elan viletsasti! Kuid minna enamlaste eest barrikaadile ja säääl surra ma ei taha. Kardan! Kuigi on häbi sellepärast, aga tahan ikkagi elada. Üleeile sain kahekümneühe aastaseks. Nüüd alles, lamades voodis, tuli see mulle meele. Olen veel noor ja tahaksin läbi elada midagi tundmatut, tahaksin teada midagi seni-teadmatut. Tahaksin saada uue ülikonna ja uued kingad. Oma lühikeses elus ma pole veel armastanud. Minu juure tuleb tihti unes pimedal ööl naine, valgenäoline, mustalokiline ja kõneleb minuga.

Kuid pole väljapääsu. Mõtlemata tuleb minna vabatahtlikult suurema enamlaste eest, Lenini eest, kes on sisse veetud väljamaalt kinnipitseritud vagunis, keda ma pole kordagi pildilgi näinud, kellest ma ei tea, kas ta teeb hääd mulle, Kasakovile, Andrjushkale, tislér Jegorile, kes hilisel tunnil keldris liimib taburetti. Mis ta teeb meie hääks, kui vintpüssidega kukutame Kerenski ja paneme tema asemele Lenini? Seda kõike tahaksin teada, tahaksin lugeda enamlaste lehest.

Tuli Jegor, lohistades põrandal raskeid saapaid, istus kastile väikse laua taha. Ta on pikk, kuivetu, musta habemega, päältnäha väga vali ja tõsine. Tuhmilt põleb laual petrooleumilõhna levitav lamp. Meie, kõik neljakesi, istume selle ümber, peaaegu ära varjates tule, mis kahvatult

langeb pragulisele põrandale, seinale kolaste tapeetidega, mustade lutikapesadega, mis määritud petrooleumiga.

Kaua, keskööni, lugesime lehte, paljust ei saanud aru. Kuid tarvitses ainult hääldada sõna „pursui“, kui Kasakov välja ei kannatanud, segades vahele:

— Pursui, see on hästi öeldud. Nii peabki ütlema. Suli nimetusest on neile veel vähe.

Loen üleskutseid: „Talupojad, võtke maa mõisnikkudelt ilma mingisuguse tasuta, ärge oodake asutavat kogu! Ajage mõisnikud minema nende pesadest!“

— Kõvasti, see on kõvasti! — hüüdis Jegor, välgutades suuri siniseid silmi, silitades pikka laualeulatavat habet. Mida oodata? Võta ja asi sellega! Revolutsioon!

„Töölised, ärge viivitage minutitki, võtke enda kätte vabrikud ja tehased, ajage minema nende omanikud, vabrikandid!“

— See on juba täiesti õige! — hüüdis Kasakov, aralt lüües lusikaga vastu lauda.

— Õige! Töötada me oskame vabrikuis, oskame neid ka juhtida, kindlasti leidub meie hulgas sarnaseid. Kõik tuleb neilt ära võtta. Raha ja kõik, ja nad ise tööle panna. Las' elavad omast tõöst, küllap siis teavad, missuguse kivi all on vähid!

„Kõik võim maal peab olema tööliste, talupoegade ja punaväelaste saadikute nõukogude käes!“

Siin kogu aeg vaikinud Andrjushka ei kannatanud enam välja.

— See on kõik arusaadav, Kasakov! Lugesin sulle hiljuti kirja, vennalt frondilt. Kirjutab, et ta on sõdurite nõukogu esimeheks. Sõdurid valinud.

— Tähendab, temale tuleb kõik võim üle anda, — katkestab teda Kasakov. — Õige, täiesti õige. Kui ta pole tola, las' valitseb meie üle. Midagi pole selle vastu.

„Rahu — hurtsikuile! Sõda — lossidele!“ loen.

— Mis see peaks tähendama, poisid? Mõtleme veidi, arutame..., tõusis käsitilt Jegor, kraapides oma sõrmedelt kollast lakki. — See tähendab minu arust, et vaesed inimesed viletsates vaestes majades tuleb jätta rahule, aga rikkad tuleb peksta paleedest ja lossidest välja — kuradil! Nii tuleb teha, ütlevad enamlased.

— Ei, oota, Jegor, kas räägid õigust? — katkestas teda Kasakov, ka tõustes. — Mõtleme hoolega järgi. Ütleme, ajame nad välja toredatest majadest, aga kuhu

nad lähevad? Kus nad peavad elama? Neid on palju, aga praegu on talv, külm!

— Kurat nendega! Neil on head riided! Elavad kütmata küünides. Ei külma. Rikad, see on terve rahvas, tööga vaevamata. Lapsed ja teenijad tuleb rahule jätta, neid ei tohi puutada — nemad pole süüdi, — lõpetas vaikelt Jegor.

„Maha asjatu vennatapmine! Elagu vennastus kõigil frontidel!“

— Mis see tähendab? — küsis uuesti Jegor. — Kuidas neist sõnadest tuleb aru saada? See tähendab, et sõdida pole tarvis? Kõik sõdurid mingi koju?

— Ei ma arvan, seda ei või teha, — katkestas Kasakov. — Kuidas võib ära minna frondilt? Sakslased tulevad siia, Venemaale, hävitavad ära kõik! Minu arust see on niimoodi: vennastada, tähendab meie sõdurid andku saksa ja austria sõduritele kätt, suudelda võib, aga siia, Venemaale, ei või neid lasta.

— Mis sa arvad, mis sa teeksid keisriga, Kasakov, kui ta antaks sinu kätte? Kas tapaksid ära? — küsis Jegor.

— Ei hakkaks aru pidama. Maha löök-sin! — vastas kindlalt Kasakov.

Jegor tahtis istuda, kuid siis tõusis uuesti, veeretades mõtteid suures, paljaksiminevas peas.

— Esimesed päevad, kui tõugati keiser troonilt, mõtlesin: „Kuidas seda tohib teha? Ilma keisrita ei saa päevagi elada.“ Kuid võis küll ja küll. Elame üle poole aasta ilma keisrita. Ainult väga segane on. Inimeste meri on sügavalt lainetama löönud, millal ta uuesti rahuneb? Kui tei-

nekord mõtled, hirm tuleb peale. Öösi teinekord ei saa magada.

Oli hiline öö. Tänavad olid pimedad. Väikses lambis lõppes õli ja see oli iga silmapilk kustumas, suitses ja levitas halba lõhna.

Südamed süttisid. Mõtted lainetasid. Pimedas rääkisime kokku, et ma katsun homedaste teada saada, kus võime end kõik neljakesi enamlaste juure sisse kirjutada, kust saab sõjariistu, et minna, kui tarvis, võitlema enamlaste eest.

Kaua ma ei suutnud uinuda. Mõtted vaevasid pead. Mis võisid teha kaks lehte trükipaberit!

Neile inimestele, kes vaevalt oskäsid kirjutada oma nime, ma kuidagi instinktiivselt soovitasin hääletada enamlaste poolt raiooni nõukogu valimistel. Nad kuulasid. Ja meie neljakesi laskisime valimiskasti viienda numbri.

Kuid veenda neid minna võitlema enamlaste eest, ja nii teoga hääletada enamlaste eest, ma ei suutnud neid sundida. „Kas hakkad meie lapsi toitma oma enamlastega, kui langeme võitluses“, küsisid nad minult. Lapsi oli neil kolme peale kokku kolmteist, ja mul, poissmehel, oli häbi tassida neid oma järgi võitlusse ja kujutleda neid surnutena. Kuid see aeg möödus, ja nüüd meie rääkisime kokku, surudes pimedas üksteise käsi, minna enamlaste juure ja surra võitluses Lenini eest — Krenski vastu, kes ei luba talupoegadel võtta mõisnikelt maa, töölistel ei luba võtta enda kätte vabrikuid, ei tee rahu sakslastega, vaid sunnib sõdima teadmata mille eest.

Klassiühiskonna hinge- ja vaimuelu.

Tänapäev ei ole enam uudiseks, et võimatu on ilma ja ajalugu seletada idee ja teadvuse „enese arenguga“, nagu seda tegi Hegel. Hegelile oli idee tõelikkuse väljendaja, materiaalne sai tuletatud ideaal-sest; Marx aga, kes omandas Hegeli dialektilise õpetuse ja seda edasi viis, pani Hegeli õpetuse jalgadele: mitte mõtlemine, ütles ta, ei määra olemist, vaid olemine mõtlemise, mitte materiaalne ei ole ideaalse järeldus, vaid ideaalne on inimese ajus ümbertöötatud materiaalne. Seda oli õpetanud enne Marxi juba Feuerbach ja selle kokku võtnud omis „Materiaal-stliku tunnetusteooria printsiipides“: „Olemine, millest mõttetea-

dus alguse saab, ei või seista lahus teadvusest, ja teadvus — olemisest.“

Liginedes sest seisukohalt ühiskondlise elu seletusele, ei saanud enam kasutada vanu meetode, sest sellega ei saanud midagi tõestada. Marx võttis kõige aluseks majanduse, valmistuse ja näitas ära, kuidas sellele järgneb kõik muu. Idealistlikule mõtteteadlasele oli ilm olemas ainult mõtlemises ja ainult siis, kui sellele ligineti teoreetiliselt. „Marx leidis üles selle lihtsa fakti“, kirjutas Engels, „mis seni oli varjatud ideoloogiliste arutluste kätte alla, et inimesed peavad enne kõike sööma, jooma, eluaseme omana ja riietuma ning ainult pärast seda

võivad nad tegeleda poliitika, teaduse, kunsti, usuga jne., nii et otsekoheste aineliste elamisvahendite valmistus ja vastav rahva majandusliku arengu aste moodustavad aluse, millest arenevad riiklised asutused, õiguslikud vaated, kunstid ja isegi vastavate inimeste usulised ettekujutused“. Nii siis tootmisvahekorrad loovad ühiskonna ehituse, ainukese tõelise aluse, millele tugenevad päälised — kunstid, õigus jne. Kui majandusline ühiskonna alus loob poliitilised ja õiguslikud vahekorrad, siis on loomulik, et nende mõju inimestele, inimeste hingeelule on iseenesest mõistetav. „Kas on võimalik Ahhilles püssirohu ja tinaga?



A. I. RÕKOV

SSSR'i rahvakomissaride nõukogu esimees

Ehk üldse Iliad kõrvuti trükipressi ja trükimasinaga?“ küsis Marx („Sissejuhatus poliitilisse ökonomiasse“). Sellega tahab ta näidata, et teise majandusliku struktuuri juures tekib ka teine kultuur ja et ei saa seletada üht ilma teiseta.

Igas ideoloogia avalduses, nagu kunstis, kirjanduses- usus, on olemas elulised huvid; miski ei teki ilma põhjusega, kõiges mängib tähtsamat osa tootmisvahekorrad ja tootmisjõudude aste. Meie ei hakka praegu eitama, et mida arenenum on võitlus ümbrusega, loodusega, nende tingimustega, milles inimesed elavad, seda enam tarvitab inimene abinõusid nende tingimuste võitmiseks. Tänapäeva teh-

nika näitab seda, et ta ei ole sündinud mingil muul põhjusel, kui inimese võitlusest loodusega. — Iga uus majanduslik muutus toob endaga uued hinge- ja vaimuelu avaldused, kuid ka uued ühiskondlikud klassid, kes vaatavad asjade peale hoopis iseseisukohast. Kuidas muutub nende hingeelu, näitab meile selgesti vastav kajastus ideoloogias — kunstis, kirjanduses jne. Kõige teravamalt tuleb selle ideoloogia muutus esile madalamal astmel seisvate ühiskondade juures, kuna näit. praegu seda kunagi nii jämedalt näha ei saa. Võtame näiteks ühiskonna, milles pole klassid veel ilmutuma hakanud: siin mõjub valmistus otsekohene. Selle kunst on otsekohene koopia majandusest.

Kirjanduses võime näha, kuidas mõjus näit. tööstusliku kapitalismi tekkimine noore kodanluse ilmavaadete kujundamisele ja kuidas muutus ta hingeelu.

Noor kodanlus, mis võrsus feodaalses ühiskonnas, tundis end äkki tugevana, talle oli kitsaks jäänud feodaalühiskonna kaubamajandus. Siit tung täieliku vabaduse poole, isiku kultus, vaba võistlus jne. Sellele vastas kirjandus, mis uppus vabadusideede vesistamisse, ettevõtliku bourgeois tüübi kujutus, „rahva huvid“ jne. Valitsev klass — kodanlus, kes küll veel alles noor oli, suutis teha juba omad huvid, omad mõtted, omad maitseid kõigile oma-seks, tegi nad valitsevaiks mõtteiks, valitsevaiks ideedeks. Nii määras ühiskondlik olemine, ühiskondlik hingeelu, teadvuse. Marx defineerib seda järgmiselt: „*Käesoleva aja valitsevaiks ideedeks on olnud ainult valitseva klassi ideed.*“ Sellega võib seletada ka paljuid kombeid, mis teisel ajajärgul, teise klassi valitsemise ajal mõjub kui karikatuur, kui muuseumi ese.

Samuti vastab sellele majanduslikule korrale ka riigiaparaat. Feodaalajal on hoopis teine riikline kord kui kodanluse valitsemise ajal, kapitalismi riik on hoopis teine kui proletaarline jne.

Kuid meie näeme sageli ka ümberpööratud juhtumist, mil „pealeehitus“ mõjus „alusele“. See on silmatorkav näit. Nõukogude Liidus, kus tööliste diktatuur avaldab oma mõju majandusele, kus valitsev klass teeb seda teadlikult (näit. sõjakommunismilt üleminek nepile). Kuid lõppude-lõpuks ripub kõik ikkagi majandusest: enne kui poliitika mõjuma hakkab majandusele, on ta esimese poolt ellu kutsutud. Samasugust juhtumist „tagasimõju“, ide-

oloogia mõju nagu mõtteteaduse, õiguse, kirjanduse mõju majanduslikule alusele, võime näha igal pool. Nii on väga palju mõjunud valmistusele teadus, eriti reaalteadused; kes ei tea näit. teaduse mõju tehnikale. Aurumasinatate leidmine arengule, mõjus majandusele, kuid ei tule unustada, et ta ise oli tingitud teatavast majanduslisest olukorrast. Kuid teataval ajal, mil majanduslikud vahekorrad hakkavad takistama tootmisjõudude arengumist, hakkavad nad mõjuma halvavalt ja viivad ühiskonna langusele. Siin on samasugune „tagasimõju“ kui eelpool nägime.

Kuid tuleme tagasi klassiühiskonna hinge- ja vaimuelu juure. Mis on klassi- ehk ühiskonna hingeelu? Selle all mõistame neid mõtteid, tunnete laadi, kõlblust, eluvaadet, mis valitseb teatavas ühiskonnas ehk klassis. Kuid iga klassi hingeelu moodustub selle järele, millist osa ta valmistusprotsessis mängib. Meie teame, et proletariaadil on arenenud välja revolutsioonilikkus, kuna näit. talupoeg on palju alalhoidlikum, konservatiivsem. Proletariaadil on tugev klassitunne, kuna see talupojal võrdlemisi maha on jäänud. Kodanlane idealiseerib olevat korda, sest see võimaldab tal kerget elu, toob sissetulekuid, lubab eksploatatsiooni, tööline tahab hoopis teist, sotsialistlikku korda ehk näit. proletariaadi diktatuuri, kus ta vabaneb kapitali surve alt. Mis kodanlase ehk ka-

pitalisti meelest hea, on töölisel halb. Samuti vastab praegusele kodanlasele nende vaimuelu, nad panevad oma klassi ka siin maksma. Nende mõtteteadus on alalhoidlik, kuna see sobib nende valitseva seisukorraga, nendele on vastvõtmatu marksism kui õpetus, mis vaatleb asju kui protsessi, kui muutuvaid.

See on nende meelest ebateaduslik, naiivne, kõlblusevastane jne. Materialistlik dialektika aga on vastuvõetav proletariaadile, kuid ta on ka teaduslikum, sest ta ei tugene mingisugustele klassiõigustele, mingile kiriklikule ehk mõtteteaduslikule doogmale, vaid arvestab täiesti objektiivsete asjadega.

Sotsialism kui tuleviku ühiskonna õpetus, kui klassid kaovad ja tõde ei ole kellegi eesõiguseks, vaid kõigile, kus ei panda piire kultuurile, kirjandusele ega kunstile, avab kõige laiemad väljavaated igal alal. Ainult sotsialistlikus ühiskonnas võib rääkida üldinimlikust kultuurist vastandina praegusele kultuurile, mis ei ole muud kui valitseva klassi kultuur. Kuid üleminekul kapitalistlikust kultuurist sotsialistlikule on vaheajajärk, proletaarilise kultuuri ajajärk, kus proletariaat purustab kapitalistliku kultuuri ja loob oma, oma hingeelule ja ilmavaatele vastava kultuuri. See on aga võimalik vaid siis, kui proletariaat on poliitiliselt ja majanduslikult valitsevaks klassiks muutunud.

Selle kultuuri loomisele on asunud Vene proletariaat.

Pagu.

*Viiendat päeva me rünnanud teel
Tormis. Kolm. Tuul puhus, hulus ja ajas.
Lumme maet olid rajad me eel.
Maruviis üksinda läbi öö kajas.*

*Viiendal ööl, kui lõppesid rammud
Lootus pääsmiseks lendas me pääst.
Luhme surid me vaaruvad sammud,
Öö oli külm kui valat jääst.*

*Viimasel ööl pikk karjatus kostis
Võik ja lõhestav, tormiviit
Sadu veel raskemaks südame tõstis, —
Katkes ühe me eluniit.*

*Seisime vakka, mõttetud, tummad,
Punetas lumi kui verelaik.
Kolme meid saatsid õdangu kumad,
Kaks jäi vaid, südames jube ja vaik.*

*Nõnda me läheme tormile vastu,
Mahalask unub ja jälgija nuut.
Surmast on vaja meil läbi astu
Mahalask unub ja jälgija nuut.*

Millest kõnelevad kivid.

N. Pogodin.

Oli põhjamaa sügise päev, mil päike kallab maa pääle kuldseid värve, naeratab viimse soojusega ja rohelus sahiseb õrnalt ja kutsub kuhugi, sihitult, soovitult.

Päikse valgus muutus punakaks, suur külm Leningrad ootas õhtut. Skvääril, pruunil sügisesel liival kilkasid laste salgad, nagu rõõmsad kajakad mere kaldal. Läksin piki skvääri, jõudsin mingisugus-tesse täiesti vaiksetesse tänavatesse. Taga kõmises ja pöörles 25. oktoobri prospekt. Müra muutus ikka vaiksemaks, kaugenedes, tasanedes.

Millised vaiksed kivised tänavad! Su sammud kõlavad selgelt, tasaselt sositavad puude lehed tuules. Tuul — värske, soolakas, puhub Neevalt. Neeva on lähedal, sääl lõunas, Smolnõi pool.

Kaunis terasjõgi.

Mu seljataga keegi ütles vaikselt ja, mulle näis, eriti tähendusrikkalt:

— Vaata, Andrian, praegu läheneme Smolnõile.

Vaatasin tagasi. Läks kaks meest. Üks oli hallipäine, kortsulise tuhmi näoga, silmle litsutud sõdurimütsiga, rõõmsate ja säravate silmadega. Teine oli umbes ühek-sateistkümne aastane, esimesele sarnaste silmadega. Ta vaatas tähelepanelikult oma ette. Ta nimi oli Andrian.

— Vaata.

Läksin nende järele. Jõudsin pare-malt poolt Smolnõi juure. Pikkamisi avan-es vaade sellele raskele hiiglahoonele, millegitõttu üllatavalt tuttavale, nagu oleksin ise veetnud temas mingisugused täht-sad tunnid, ja samal ajal nii mõjuvale, suure tähendusega, külmale ja uhkele.

— Vaata, Andrian...

Ja siis lisas vanamees vaikselt:

— Millest kõnelevad need kivid?

Vaikus... Vanem mees paljastas pää. Ta juuksed olid valged. Ta silus neid kuidagi kramplikult liigutusega.

— Üheksa aastat ma pole näinud seda rõdu, — pöördus ta naeratades minu poole, — aga kümme aastat tagasi sammusin siin vintpüssiga, läksin Shpalernajat mööda Talvepaleed vallutama, sõitsin siit Tsarskoje Seloosse Kerenski vastu ja nägin siin mõnigi kord Leninit. Iga kivi siin on mulle tuttav ja tuletab meelega asju, mil-lest süda hakkab värisema... Näed, poeg, rõdu? Rõdu mis rõdu. Mina aga vaatan ja mulle näib ikka, et praegu hüppavad

välja kolonnide tagant kuulipildujad, hal-lid, vihased... Päril imelik, ei suuda ette kujutada seda rõdu kuulipildujateta. Nüüd on nii vaikne, tühi, imelik.

Poeg Andrian küsis:

— Sõjalis-revolutsiooniline komitee oli üleval?

— Ei. All. Need aknad...

Ja vanamehe — endise punakaart-lase — sõnad, lihtsad, vaiksed sõnad, kut-susid ellu mineviku kujud. Nad tõusid neist tardunud kividest, nad ümbritsesid meid oktoobri õhtute müra, kisa ja kõmi-naga. Kivid kõnelesid meile päevade ras-kest sammust, mis on käinud neist üle. Kivid laulsid, naersid ja värisid.

Näis, et päike laskus öisesse uttu, ja taevas muutus halliks, laiguliseks, täis pu-naseid täppe, nagu kommunaaride lipud, muste täppe, nagu öölindude tiivad. Neeva tagant, kus valitses pimedus, kost-sid paugud.

— Kuradid, hirmutavad inimesi, — lau-sus eit viirastusliku näoga ja kadus puu-virnade vahele, mis olid üles laotud Smol-nõi ette. Vana aadli instituudi aknad on ärevalt valgustatud. Meid lööb silmapilk pikali see hullumeelne mototsüklett või lõmastab too must veoauto tuledega, millel täakide teravad sõrmed ähvardavad tu-medat kurja taevast... Vasakul välguta-vad vahituled hiiglasuuri veriseid silmi. Tulede juures paistavad sõdurite näod, karvased, tumedad, hallid, ähvardavad. Madrus hüüab värava juurest: „Seltsi-mehed, kümme meest siia!“

Sügise tuul rebib ta mütsi paelu. Mad-rus vaatab tumedalt paljastatud mauseri rauda. Tema juure heitub tule juurest vari. Madrus läks sõduritega õhe, kivi-hiiglaste teadmatusse.

Teravalt karjuvad autod.

— Auto! — hüütakse rõdult.

Sõdurid tule juures annavad punakaart-lastele musta, nagu tambovi muld, leiba, musta, kuiva ja külma.

— Võta. Söö, seltsimees. Räägitakse, töö algab.

— Algas juba, — vastavad tööliised.

Ja kirgline hüüe:

— Seisa, provokaator!

Teine hüüe:

— Laske läbi saadikud frondilt.

— Missuguse väe poolt? ... Kelle poolt olete? ...

Meie poolt? ...

Soomusautod tallavad, purustavad kive. Üles, musta taeva poole, lendab kõmin. Must taevas pillub maa peale külmä lumehelbeid. Nad hiilgavad Smolnõi aken-de ümber ja on hõbetanud vahisõduri habeme, kes küsib jooksvalt Dõbenkolt:

— Varsti?

— Oota, habe! — keegi naerab näkku vahisõdurile.

— Ootan veel.

...Nii oli neil õhtuil, millest rääkis Andrianile ta isa, kes kümme aastat tagasi käis neid kive mööda vintpüss käes.

Ta toetus võrele.

— Praegu on vaikne, tühi..., imelik.

Õhtune oktoobri päike valgustas punakalt Smolnõid. Aknad helendasid. Tühi, veel roheline plats lamas unistuslikult, rahulikult. On ära kõlanud suured päevad, ammu on kadunud mässulise rahva vahitulede hulk, ja palju sarnaseid, nagu see vanamees, on läinud laiali siit jätkama tööd, mis alustatud Smolnõi juures, ja palju sarnaseid, nagu noorkommunist Andrian, tulevad siia kummardama neid kive...

Andrian naeratas, vaatas veel esimese enamlike staabi kollaseid uhkeid müüre.

— Kahju, — ütles ta, — et elasin siis emaga maal, kahju, et olin kõigest kaheksa aastane... Ah, on kahju, seltsimehed...

— Millised päevad, millised ööd möödusid siin! — mõtlikult kõneleb vanamees.

Millised päevad... Lähevad hauda need, kel oli õnn luua omade kätega, oma tahtega, oma paatosega suurt revolutsiooni, ja mööduvad uued põlved neist müüridest, neist mälestistest, kus 1917 a. oktoobri õhtul loitis inimsoo uue ajaloo tuli.

Mööduvad ja ülistavad sotsialistliku ilma loojaid.

II.

Sõitsime talupoegade ekskursiooniga Viiburi linnaossa. Käisime Punase Koidu tänaval Kseshinskaja palees, kus oli enamlaste staap oktoobri eelpäevil, vaatlesime

rõdu, millelt kõneles Lenin, millelt tõusis hirmus ähvardus Kerenski valitsusele. Läbistasime kärarikkaid tänavaid ja kuidagi päris ootamatult tõusis meie ees ääretult lähedaste äärjoontega mälestussammas, mis nii selgelt, nii täielikult, nii elavalt esinevad ikka, kui mõtled temast.

— Seal ta ongi!

Seal ta heidab soomusauto terastornilt kõigile nii mõistetavas inimlikus tunngis inimkonnale tähendusrikkad sõnad:

— Elagu sotsialistlik revolutsioon kogu ilmas!

Lihtne, vana palit on heidetud voltides tagasi. Sõdurimüts on kortsutatult tasku pistetud. Kõiges avaldub tugeva püüde harmoonia, kõik on elav...

Talupoeg nahkmütsis katkestas mu mõtted hüüdega:

— See on ju Lenin!

Kuid plats väriseb liikumises. Neeva poole rajatakse uut teed. Siin ehitatakse midagi. Liiguvad salgad jalakäijaid, autod, trammid. Meid tõugatakse, meile karjutakse:

— Eest ära!

See kõrge mälestussammas seisab kesk tööliste raiooni, Soome vaksali juures, samal kohal, kus Lenin esmakordselt esines kõnega Peterburi töölistmasside ees.

See tugeva käe shest, mis kutsus inimesi võitlusele, äratas miljonid, ja lihtsad talupojad ei suuda siin varjata oma liigutust.

Nad vaikivad, lähevad eemale, vaatavad kaua mälestussambale. Tekivad suured tunded, millest kõneleb halvasti inimeste keel. Siis tekivad nägudel valjud varjud ja neid pühivad ära elavad inimeste naeratused.

— Tõsi... On tõsi, — ütlevad nad mulle, — et see on Lenini linn.

Iga kivi kõneleb siin temast, tema algatatud tööst, Lenini oktoobrist.

Kallid on kivid — suure, kordumatu, armsa inimkonna ajaloos, tunnistajad.

Töölistele ühingust «Mootor».

*Kui läbi pilvi helendab eha
Me urjaks vendile toome elu,
On vabadustuksetes pale ning keha,
On töö me iga mõtiskelu.*

*Kui õdangul sureme päikese kullas,
Hing haihtudes aegades elama jääb,
Ja verest, mis hääbunud paakunud mullas
Uus nooruse tuksatus üle läeb.*

*On ilus me elu eel surengu algust,
Päev päikeses peatub, kustub me vaev.
Maailm on nii lai, maailm on täis valgust,
Kuid taevas me üle kui põhjatu kaev.*

Eesti ametiühisuslik liikumine, selle arenemine ja eelseisvad ülesanded.

Eesti ametiühisuslik liikumine on võrdlemisi noor. Esimesed ametiühisused tekkisid umbes 20 aastat tagasi, peale 1905. a. revolutsiooni. On endastmõistetav, et sirgejooneliseist ja tugevasti organiseeritud ametiühisuslikust liikumisest siis ei saanud olla juttugi. Teiseks: ametiühisused ei tugenenud töölismassidele, kelles veel polnud ärganud arusaamine ametiühisusliku liikumise tähtsusest. See on täiesti arusaadav, kui võtta arvesse Eesti proletariaadi selleaegset olukorda ja tsarismi surve all kujunenud rahvamasside psühholoogiat. Ainult viimasel ajal on asi ses suhtes pisut paranenud.

Eesti ametiühisuslik liikumine on läinud hoopis iserada, kui näit. Inglismaal või Saksamaal. Siin on silmapaistev terav erinevus inglise trade-unionide ja saksa ametiühisuste (Gewerkschaften) vahel. Esimesed eesti ametiühisused on segatiübilised organisatsioonid, midagi prantsuse sündikaatide ja trade-unionide vahepealset. Paremäl juhusel on eesti ametiühisustel sarnadust vene ametiühisustega, kus ei olnud esiplaanil mitte võitlus majandusliste paranduste, vaid poliitiliste vabaduste eest. Kuid et töölisliikumine oli siis väga arenematu, siis on arusaadav, miks eesti ametiühisustel polnud pea mingisugust edu ei majanduslikes ega poliitilises võitluses.

Muudatuse selles suhtes tõi 1917. a. revolutsioon ja sellele järgnevad sündmused. Esimeseks tähelepanuvääriliseks sündmuseks oli ülemaaline ametiühisuste kongress 1919. a., kus eesti ametiühisused esimest korda esitasid oma nõuded valitsusele, võtsid seisukoha ametiühisuste poliitilise võitluse kohta ja esinesid protestidega sõja vastu. Sellest kongressist võttis osa üle 412 tööliste esindaja. Vaatamata sõjale ja halbadele oludele, tegutsevad ametiühisused võrdlemisi intensiivselt. Siin märgime ära veel ühe asja — proletariaadi võrdlemisi arenenud klassiteadvuse. Ametiühisused said aru juba siis, et koostöö sotsidega on kasutu ja kongress võttis meie sotsiaalshovinitide vastu võrdlemisi vanuliku seisukoha, mille tagajärjel sotside saadikud, arvult 36, pidid lahkuma kongressilt. Nüüd järgneb tuntud Irboska veretöö. Sotsialistlik valitsus eesotsas siseminister Hellatiga, kartes opositsiooni ja tööliste revolutsioonilist meelsust ühes kommunistide eduga (kongress deklareeris, et „ainult tööliste diktatuuri abil võib teostada sotsialismi“) saatis laiali kongressi ja vangistas 102 saadikut. Sellega asi ei lõppenud: 102 saadikut lasti 26 Irboskas maha. Sotsialistid-revolutsionäärid esitasid 2. sept. samal aastal arupärimise selle kohta, kuid sotslik valitsus koos kodanlusega leidis, et kõik on korras. See pole tähtis mitte ainult sellepärast, et sotsid kõigiti püüdsid takistada pahempoolse ametiühisusliku liikumise arenemist, vaid näitab õiges valguses meie sotsiaalshovinitide ja üldse reformistide taktikat.

Pärast rahulepingu tegemist SSSR'i ja Eesti vahel 1920. aastal, algab uuesti jõudude koondamine ja 1923-dal aastal võime märgata juba teatavat tõusu. Muidugi siin pole enam seda vaimustust kui 1919. aastal, pole ka sellaseid massilisi organisatsioone (1919. a. oli ametiühisuste ümber koondunud üle 30.000 töölise), kuid siiski võib märgata klassiteadlikkude tööliste arvu kasvamisest. Statistiliste andmete järele jõudis strei-

giliikumine 1923. aastal oma tipule, mida näitab järgmine tabel:

| Aasta. | Streikide arv. | Streikijate arv. |
|--------|----------------|------------------|
| 1922 | 25 | 2263 |
| 1923 | 34 | 3692 |
| 1924 | 15 | 1787 |

Streigid ei annud küll peaaegu mingisuguseid tagajärgi, nad kandsid enam-vähem kohalist iseloomu, kuid nad andsid siiski tõuke klassiteadvuse arenemisele. 1923. a. sügiseni polnud tööliste olukord eriti raske, kuid seisukord halvenes sama aasta sügisel. Järgneb osaline majanduslik kriis, mille tagajärjel kasvab ka tööpuudus.

Peale 1924. a. 1. detsembrist muutub poliitiline olukord täiesti. Ametiühisused suletakse. Tööliste olukord halveneb veel enam. Täielik majanduselu seisak, tööpuudus, elukallidus ja kasvav ettevõtjate pealetung tööliskonnale kiirendavad reaktiooni ning laialiste tööliskade vaesenumist. Täielik majanduslik kriis 1925. aastal, finantside stabiliseerimine, tööstusettevõtete likvideerimine, krediitide puudus kiirendavad tööpuuduse kasvumist. (Talinna tööborsil oli omal ajal registreeritud 12.000 töötut). Kui juba 1924. aastal töötasu moodustas vaid 40 prots. enesojaaegset tasapinnast, siis on seisukord 1925. a. päris muinasjutuline. Hädatöödel, mis ette võeti tööpuuduse vastu võitlemiseks, leidis teenistust vaid 51,7 prots. töötuid, kui uskuda ametlike statistilisi andmeid. Töötasu neil töl ei tõuse meestele üle 120 mk. päevas. Kõik see mõjub rüsuvalt töölismassile. Töölised pole enam huvitatud oma poliitilisest võitlusest. Alaline arreteerimine kartus sunnib töölisi tagasi tõmbuma. Sotsid, kes repressiooni ja reaktiooni ajal truuks jäid valitsusele ja kes demagoogia abil uuesti suutsid kallutada endi poole vähest tööliste sümpaatiad, tegid nagu algaks nad võitlust olukorra parandamiseks, kuid jälle, koaleerides kodanlusega, ei saavutanud suuremaid tagajärgi.

Mis puutub töökaitse, töötasusse, võitluse tööpuuduse vastu, siis on tagajärjed siin otse haledad. Töökaitse kontorid lahendasid vaid osa tööliste ja ettevõtjate vahelisist konflikttest. Huvi pärast toome siin mõned statistilised andmed, alates 1922. aastast, mis kindlasti liialdatud:

| Aasta. | Tööl. ja ettev. vahel tülide lahend. |
|--------|--------------------------------------|
| 1922 | 70% |
| 1923 | 62% |
| 1924 | 61,8% |
| 1925 | 60% |

Streike oli 1925. aastal 17, mis lõppesid täielikult tööliste kahjuks. Töölisliikumine muutub elavamaks uuesti 1926. aastal. Tekivad uued poliitilised parteid — Eesti Tööliste Partei ja Tallinna tööliste rühm. Kuid tööliste majanduslik seisukord muutub väga raskeks.

Tööstusliku kriisi ja kasvava tööpuuduse järelduel tekib linnas ja maal vabade käte rohkus, mis litsub alla töötasu. Milliste piirideni on majanduslik kriis arenenud, tõendab see asjaolu, et Narva tekstiilvabrik (Kreenholm), kus enne sõda töötas enam kui 11.000 töölisl, võib praegu läbi saada 2000 tööliseiga. Samu nähtusi võib tähele panna ka teistes tekstiiltööstustes, mis 1925—26. aasta jooksul näitavad suurt langust. Märgatavalt aitab tööta tööliste kasvule kaasa veel va-

bade maatöölaliste juurevool tööstuslistesse keskkohdadesse, sest samuti kui linnades võib ka maal märgata sama majanduslikku kriisi. Et elamis- tasapind on alanenud ning paljud ettevõtted seisavad kokkuvarisemise eel, on iseenesest mõistetav ka see väljarändamise kasv 1926. a. ja 1927. aasta algul. Nii rändas maksimaalse emigratsiooni ajal — 1926. aastal — välja poole aasta kestes 1702 inimest, kuna käesoleval poolaastal — 1493. Vaatamata sellele ei ole tööpuudus kahanenud.

Kuivõrd vähe arenenud on meie ametiühis-lik liikumine, näitab see asjaolu, et ametiühin- guil pole mingit mõju tööaja normi kindlaksmää- ramisel, et nad ei suuda organiseerida mingit streiki tööliste nõudmiste läbiviimiseks ja et nen- dega üldse vähe arvestavad tööandjad.

Andmete järele on olnud streike 1927. a. esi- mesel poolel ainult 3, kuid ka need pole an- nud tagajärgi. Ainult üksikud ametiühisused on suutnud omi nõudmisi vähegi läbi viia. Kollektiivlepinguid, mis on harilikuks nähtuseks mujal, on meil sõlminud ainult trükitöölised, see ei moodusta üldisest tööstustöölaliste arvust mitte üle 1,9%.

Mis puutub 8-tunnilisse tööpäeva, siis pole seda tegelikult olemas. Töökaitseseaduse rikkumise eest on võetud harva ettevõtjaid vastutusele. Töö- hoolekandeminister vaatab aga sellele kui „tühisele asjale.“ — Kuid mis on teinud meie sotsi- dlistööliste eksploateerimise vastu? Mitte mi- dagi!

Üleestilisel ametiühisuste konverentsil 17.— 18. aprillil k. a., kus muuseas oli arutusel ka töö- tasu, tööpuuduse ja töökaitseseaduse küsimused, võeti vastu rida resolutsioone, rohkem midagi. Erilist huvi äratas eesti ametiühingute liitumise küsimus Amsterdamis Internatsionaaliga. (Seda küsimust sõeluti juba Skandinaavia-Balti riikide konverentsil.) Kuid selle küsimuse lahendamiseks puudus sots-marurahvuslastel julgus ja kü- simus jäigi lahtiseks. Sotsid kartsid vastasrinda, sest Tallinna kiutöölised ja Narva esitajad tea- tasid, et nad sarnast sammude toeta ning ei soovi „kollase“ Internatsionaali eestkostmist. Konve- rentsil oli esitatud 47 organisatsiooni. Sest ajast on palju muutunud. Paljud ametiühingud on ära langenud sotsidest, kasvab pahempoolsete mõju.

Kui 1925. a. näitab tugevat ametiühingute langust, siis võime 1927. a. konstateerida küllalt kiiret tõusu. Ühes sellega võib märgata pidevat klassiteadvuse kasvamist tööliishulkades. Tööli- sed suhtuvad arvustavalt igasuguseile sotside so- nimistele ja vaatamata raske seisukorra peale, on tunda võrdlemisi suurt elavust. On alus pandud uutele ametiühingutele: 1) ametiühingud, mis lähti ütlesid „kollastest“: kiutööliste ametiühing (270 liiget), rätsepatööliste ühisus (220 l), Nar- va tööliste ühing (128 liiget), Tallinna puutöö- liste ametiühing (149), nahatööliste ametiühing

(51 l.), raudteelaste ühing (300 liiget); 2) neil päevil asutatud ametiühingud: maitse- ja toidu- ainete tööliste ametiühing, ehitustöölise liit ja transporttöölise ametiühing. Peale selle ameti- ühingute noorte komisjonid. Kõik see näitab, et sotside mõju tööliishulkumises on kahanemas. Suu- rem aktiivsus ja uued saavutused kinnitavad loo- tust, et ametiühisuslik liikumine Eestis on jälle kindlale alusele rajatud. Mis aga puutub „kol- lastesse“ ametiühingutesse — nagu näit. metal- listide, maatöölise liit, mõned Tartu ametiasutu- sed ja raudteel. liitu (astus 1923. a. rahvusvahe- lisse transporttöölise liitu ITF — Internationale Transportarbeiter Föderation, kuid 1925. mää- ruse põhjal on pidanud sest eemale jääma), mis üldiselt kinni peavad reformistlikeist vaateist, siis võib ka neis ametiühinguis vastukaja leiab, mis varem ehk hiljem neid lõhenemisele viib.

Muidugi mõista näitab eelolev ametiühingute kongress, mis ära peetakse 6., 7., 8. jaanuaril, lõ- pulkult kelledega kongressil esitatud ühingud minna soovivad, sest nagu teada tuleb seal otsus- tamise alla rahvusvahelise liitumise küsimus. Nagu on käimas poliitiline võitlus II ja III inter- natsionaali vahel, nõnda võitlevad praegu ükstei- sega ka kaks ametiühingute internatsionaali — Amsterdam ja Profintern, üks kelle tegevus on otskohe seotud sotsialistide oportunistmiga (paendlusega), ja teine, kes taotleb proletariaadi revolutsioonilisi eesmärke, puhtakujulist marksis- mi ja leppimatut võitlust kapitali ikke vastu. Selle esimese poolt on valmis sõidima meie „kolla- sed“ ametiühingud, nagu metallistide oma, kuna teisele sümpatiseerivad sotside mõjust vabad ole- vad ametiühingud. Mis aga tähendab Amster- dami internatsionaaliga ühinemine? See on kõige- pealt oma klassivõitluse ärasalgamine, langemine oportunisti ja Amsterdamis istuvate väikekodan- laste taktika omaks võtmise, kes samasugust osa etendasid sõjapooldamises — lühidalt sama ära- andlikku poliitikat ajasid sõja ajal, nagu seda tegi kõikide maade Kautzky ja Co. Eesti klassi- teadlik proletariaat, kes praegu rasket mõna üle elab, peab sellele kohandama oma taktika: ta ei saa praegu olla ühegi internatsionaali poolt, esi- teks ei saa ta olla Amsterdamis poolt, sest see tähendaks oma surmaotsusele allakirjutamist, klassi seisukoha ärasalgamist ja teiseks ei saa ta olla ka Profinterni poolt — kuigi ta seda soovima peaks, sest siis ähvardaks ta väerinda maksvad seadused. Praegu jääb valida vaid rahulik ja kindel organiseerimistöö, oma ametiühingute liik- meskonna surendamine, ametiühingute tegevuse distsiplineerimine ja korraldamine. Selle juures ei või ta iialgi unustada oma klassivõitluse joont. Mõõna möödumisel ei või teda aga keegi takistada internatsionaalide valikus...

Marksistlik kirjandus.

Uus teos Lääne-Euroopa ajaloo alalt.

Kaua on tööliiskonda ja tööliisnoorsugu toide- tud õpperaamatutega, mis on toimetatud kodan- liste õpetlaste poolt ja mille sihiks on ajaloo käi- ku pea peale pöörata, sisendades seega kuula- jatele täiesti võltsitud ilmavaadet ja vööriri aru- saamist asjadest. Iseäranis halb oli siin asi

just uuema ajalooaga, praeguse kodanlis-kapita- listliku korra tekkimisega ja kujunemisega. Aja- loo selle peatüki juures oli kodanlusel kõige täht- sam tött võltsida, et näidata kodanlise korra ju- malikku päritolu ja eraomanduse pühadust ja puutumatus. Ajalugu looritati tiheda ja sala- pärase linikuga, mille tagant kuidagi ei pida-

nud välja paistma ühiskonna vormide muutmise aluseks olevad majanduslikud tingimused ja kogu ajaloo kestvusel väljenduv klassivõitlus. Niisuguse ajaloo võltsimisega ja noorte ilmavaate vägistamisega oli kõige parem kasvatada kodanlusele truid orje ja alamaid.

Praegusel ajal, kus klassivõitlus on astunud otsustavasse aegjärku, omanud teravama kuju kui kunagi enne, on töölisnoortel eriti vajalik oma mõistust arendada ja vaateid teritada; selleks tuleb esimeses jões asuda ajaloo uurimisele marksistlikult seisukohalt ja teadusliku sotsialismi poolt püstitatud lähtekohtadelt. Eriti tähtis on siin just uuema ajaloo uurimine markstlikul valgustusel.

Millised käsiraamatud võiksid olla töölisnoortel sellase ülesande sooritamisel?

Siamaale oli ainukeseks õpperaamatuks, mis küsimust manksismile enam vähem lähendas, prof. Wipperi oma. Sellel poolmarksistlikul õpikul olid aga teatud metoodiliste väärtuste juures suured puudused, liig tunduv oli kallak sotsiaal-patriotismile ja lihtlaste orientatsioonile, mis revolutsioonilise ilmavaate arendamist halvab. Ka pühendab prof. Wipper omas õpperaamatus väga vähe tähelepanu töölisliikumisele ja sotsiaalsetele õpetustele. Oma viimastes teostes (Ajaloo ringkäik) loobub aga prof. Wipper tunduvalt omilt lähtekohtadelt ja kaldub mingisugusesse oportunisti ja keskaja kultusse, mis tema tööliskonnale peaaegu täiesti vastuvõtmatuks teeb.

Tööliskonnal ja eriti töölisnoortel tuleb paratamata pöörduda puht-marksistlikkude ajaloo õpperaamatutele, mis ei tunne mingisugust kompromissi kodanliste ilmavaadetega ja valgustavad ajaloo tema tõelises käigus. Kahjuks peab aga ütleva, et eesti keeles sarnast õpperaamatut Lääne-Euroopa uuema ajaloo kohta ei ole. Ei saa ju sarnaseks ometi nimetada Tartu ülikooli dotsendi Treiberi fabianistlikku õpikut!

Töölisnoortel tuleb paratamata pöörata võrakeelsete õpperaamatute juurde ja selleks pakub hea võimaluse vene noore õpetlase Lukiini teos pealkirja all „Lääne-Euroopa uusim ajalugu“, millisest teostest siamaale on ilmunud esimene osa, mis algab tööstusliku kapitalismi arenemisega ja töölisklassi tekkimisega ja viib meid kuni 1848 aasta revolutsioonini.

Lukiin loobub igasugustest fetishistlikkudest vaadetest ajaloos, nagu seda oli Hegeli üleilmilis-ajalooline kontseptsioon ja hiljem samast Hegelist välja kasvanud Bücheri aegjärkude teooria. Praegune teadus ei saa pooldada mingisugust sarnast vaadet, mis toonitab ajaloo ühtlast ja vaheldumatut käiku. Ajaloos kohtame meie paralleelseid protsesse, individuaalseid ja konkreetseid oma iseloomu poolest, mis omas arengus läbi teevad ühed ja samad astmed ja sellepärast sarnlevad üksteisega omis alustes. Sellelt vaatekohalt lähtudes võib, näiteks, kõnelda kaubanduslisest kapitalismist vanas Roomas teisel sajangul enne meie ajaarvamist, paralleelselt kaubanduse kapitalismile Lääne-Euroopas XVI kuni XVIII sajangul jne. Ajaloojaotust: vana aeg, keskaeg ja uus aeg võib lubada ainult tingimisi, mõistes selle all esimeses jões seda või teist sotsiaalmajanduslise arengu astet.

Marksist ei saa ajajärkude seletust otsida, nendest või teistest ideedest, kui ajalugu juhtiva-

test teguritest, vaid ta lähtub majanduslikkudest suhetest. Ainult viimased on seda või teist ajaloo järku määravad esmajärgulised tegurid. Ühiskonna vormide muutuse aluseks on majanduslikkude vormide muutus. Sellelt vaatepunktilt võib n. n. uue ajaloo alguseks lugeda kaubandusliku kapitalismi tekkimist XVI sajangul, millele järgnes tööstuslik kapitalism XVIII sajangul.

Lukiin algab oma teost tööstusliku kapitalismi tekkimisega ja näitab kujukalt, kuidas just see kapitalism tekitas praeguse ühiskonna, kodanluse ja töölisklassi. Autor näitab kujukalt, kuidas see protsess sündis tähtsamates Euroopa maades; ta näitab nende maade arengu üldised ja tüüpilised jooned, samuti kriipsutab alla iga maa iseäraldused ja individuaalsed jooned. Kokkuvõttes saab lugeja uuemast Euroopa ajaloost tõesruu ja võltsimatu pildi. Kujukalt on esitatud Suure Prantsuse revolutsiooni ajalugu ja selle klassivõitluslikud jooned. Palju tähelepanu on pühendatud uuema aja sotsialistlikkudele õpetustele, kuni teadusliku sotsialismi ja kommunistliku manifesti tekkimiseni.

Noortööliste ja töölisiikumise tegelastele on selle raamatuga tutvunemine tingimata tarvilik. Raamat on saadaval „Valvaja“ raamatu-kogus.

Stalin — Leninismi küsimusd.

Käesolev Stalini raamat ei taha olla mingi filosoofiline teos. Selle raamatu on kirjutatud inimene, kelle elu on möödunud karmis tõelikkuses, kellele ilmavaade ja teooria on lahutamatu praktikast. See raamat on õieti tekkinud partei ja kominterni kongressidel ja tas peale kahe esimese teoreetilise osa on suuremalt jaolt Stalini kõned. Konkreetset ja ilma ühegi uduseta on siin vana parteimehe poolt küsimused arendatud nii lihtsalt ja arusaadavalt, et see ka vähem arenenud lugejale mõistatavaks saab. Stalin ei ole filosoofiline and nagu seda oli Lenin, kuid ta suudab hästi edasi anda viimase õpetust ja tunneb põhjalikult neid küsimusi, mis puudutavad riiki ja revolutsiooni. Ses suhtes on ta palju sisukam Sinovjevi raamatust „Lenin“. Need, kes pikevalt tahavad peatuda leninismi juures, ei saa nimetatud raamatust mööda. Enam teoreetiliste kalduvustega töölisnoortele tuleks soovitada Luppoldi raamatut „Lenin ja filosoofia“ ja Deboorini „Lenin kui mõtleja“ („Lenin kak mõslitelj“).

Plehanov — Marksismi põhiküsimused.

Rjasaanovi eessõnaga. See raamat on ilmunud juba 1908. aastal ja kuulub nende hulka, mida tuleb lugeda huvitavamaks ajaloo materjalismi alal. Oma lopsaka stiili ja teravmeelse väljendusega teeb Plehanov raamatu nii huvitavaks, et seda võib lugeda otsekuu paremat ilukirjanduslikku teost. Lenini kõrval on Plehanov üks marksismi tähtsamaist teoreetikuist Venes. Sisu järele jaguneb raamat nelja ossa: 1) Marksismi põhiküsimused (dialektiline ja ajaloo materialism). 2) „Hüpetest“ looduses ja ühiskonnas (õpetus revolutsioonist, mis kõige vaimurikkamalt ümber lükkab väikekodanliste härrade armsaks saanud „evolutsiooni“). 3) Isiku osast ajaloos. 4) Dialektika ja loogika (Formaalse loogika arvustamine).

Mõtteid usust.

Religioon on rahva uimastusvahend. Tema kuulutab illusoorset õnne vaestele sealpool hauda, kusjuures rikkad ise rahulikult maitsevad õnne siinpool hauda. Religiooni kui illusoorse õnne usu hävitamine annab töötavatele hulkadele kätte tõelise õnne — inimväärlise elu siin maa peal.

*

Klasside ühiskonnas on religioon valitsevale klassile kõige teravamaks vaim-

liseks relvaks töölisklassi eksploateerimisel ja rõhumisel. Selle relva mahalöömine kodanluse käest tähendab töölisklassile suuremat vaimlise vabaduse võitu.

*

Religiooni kriitika peab muutuma maa peal valitseva ebaõiglase sotsiaalse korra kriitikaks. Kõrvaldades siin valitseva viletsuse, hävitame ühes sellega ka vabaduse taevase õnne järgi.

Töölisnoorsoo töö- ja palgatingimused.

Töölisnoorsoo elutingimused Nõuk. Liidus.

Palju on kirjutatud meil Nõukogude Liidu töölisklassi elust ja majanduslisest olukorrast. Palju on meil mustatud ainsamat töölise vabariiki maailmas. Seal olla töölise rahatused, seal olla nälgi ja igavene töölisklassi eksploateerimine. Hulgad igatsevat tagasi vana kallist „batjuschka“ aega jne.

Tõelist olukorda on meile tutvustanud töölise delegatsioonide poolt korraldatud koosolekud, kus aruannetega on esinenud delegatsiooni liikmed. Ma tähaksin siin puudutada noorte elu-olu Nõukogude Liidus, sest seda ala on meil võrdlemisi vähe käsitletud.

Meie ei suuda kuidagi endale ette kujutada Nõukogude Liidu noortöölise olukorda. Noortöölised, kes üldse mingisugust kehalist tööd teevad, peavad olema 14 aastat vanad, alla selle vanaduse on seadusliselt igasugune töö keelatud. 14—16 aastani töötavad noored 4 tundi päevas, 16—18 kuni 6 tundi päevas. Üle selle normi ei või ükski vabrikuvälitsus noortööliselt nõuda. Noortöölisi võidakse ainult nende tervisele vastavatele töödele paigutada, keelatud on aga noortöölisi võtta töödele, mis kuuluvad tervisele kahjulikkude liiki, nagu keemia-, kaevandus-, kummi- ja klaasitööstusse. Kahjulikkudel töödel töötavad isegi täiskasvanud kuus tundi päevas, saades sealjuures veel vabriku poolt rammutoitu.

Noortöölise jaoks on pea igas vabrikus sisse seatud n. n. töökoolid. Sinna saavad sisse noored, kes vastava vanaduse normi, s. t. 14 aastat täis on — ja kes on saanud sundusliku alghariduse. Nendes koolides õppivad õpilased töötavad (õige-

mini: õpivad) 4 tundi päevas füüsiliselt, tööriistadega ümberkäimist, kuna teine 4 tundi on teoreetiline õppus, koolipingis.

Hoolsalt õpetatakse lapsi tööriistadega ümber käima, õpetatakse neid kasulikult kasutama endi tööjõudu. Mainitud töökoolides õpivad noored õppinud tööliseks. Sarnane töökoolide korraldus on läbi viidud ainult Nõukogude Liidus. Siin õpetatakse noori töötama, mujal eksploateeritakse.

Töökool on kolmeaastase kursusega. Selle ajaga õpetatakse noorest õppinud tööjõud. Töökooli lõpetamise järele saab õpilane loetud õppinud tööliseks. Töökoolide õpilased on palgaastmes viimased, s. t. nemad kuuluvad neljandasse palgaliiki. Peale töökooli lõpetamist saavad nad arvatud kuuendasse palgaastmesse.

Töökooli õpilastele maksetakse statistiliste andmete järgi palka 30—48 rubla. see on Eesti rahas 6000—9500 Eesti marka kuus. Peale kooli lõpetamist hakkavad nad palka saama 80—110 rublani, s. o. Eesti rahas 16.000—22.000 margani kuus. See on palk, millest meie väljaõppinud töölised ei suuda undki näha. Arvesse võttes elukallidust, mis on Nõukogude Liidus keskmiselt 10 prots. kõrgem kui meil, võime arvata töökoolist tulnud noortöölise palka 14.400—19.800 margani.

Tööoskuse järele võib tööline palgaastmes õige ruttu tõusta. Täiesti väljaõppinud töölised — spetsialistid — teenivad keskmiselt 200 rubla kuus, s. o. 40.000 Eesti marka. Sellest summast suudab juba tööline oma perekonda toita.

Töölise lastele on võimaldatud maksta sunduslik õppimine algkoolis. Samasugune kord maksab ka kesk- ja ülikoolides.

Vaesematele lastele, kel ei ole toitjaid, ehk kelle vanemad mõnesugustel põhjustel oma last koolitada ei jõua, maksetakse kooli poolt ülespidamisraha, missugune summa ulatab kuni 20 rublani kuus. Osaliselt on ka kooliõpilastele võimaldatud prii elamine ühiselumajades, missugused on ellu kutsutud koolide juurde. Ainult siis, kui töölise lapsel ei ole muret oma elu alalhoidmise eest, võib laps edukalt õppida.

Laps võib end täielikult pühendada õppimisele ja tal ei pruugi enda noort organismi rakendada üle jõu käiva töö peale, mis takistab tema õppimist.

Seal ei ole mitte üksi hoolitsetud ainult vabade laste vaimlise arenemise eest, suurt rõhku on ka pandud noortööliste edasiarendamise peale. On ellu kutsutud õhtu alg-, kesk- ja üliskoolid, mis hoolitsevad tööliklassi vaimlise tasapinna tõstmise eest. Õhtukool on maksuta kõigile töölistele. Suurem jagu õhtukoole lähivad oma õppemeetodi poolest kaugelt lahku meie koolidest. Need koolid õpetavad ainult elus tarvisminevaid aineid, kuna meie koolidest väljatulnud inimesed jäävad täiesti võõraks elule. Mõne sõnaga ei saa mitte Nõukogude Liidu koolikorraldust siin tutvustada, püüame seda järgmises rumbris teha.

Sarnastest õhtukoolidest on osavõtt väga elav. Tööline ei kuluta kogu oma energiat töö peale, nagu meil, vaid temal jätkub seda ka enda arendamiseks.

Igas vabrikus on sisse seatud oma raamatukogud, oma lugemistoad. Pea igas vabrikus on omad töolistemajad. Igal organisatsioonil on terved majad klubideks, kus õhtuti peetakse loenguid, õpitakse, loetakse, mängitakse, tehakse sporti jne. Õhtuti keeb neis tööliste majades ja klubides elu, need on muudetud suureks kooliks, kus õpivad ja täiendavad end töölisnoored ja tööliselised.

Nõukogude Liit üldse peaks olema suureks kooliks, just igale klassiteadlikule tööliselisele.

„Astoria“ kompvektivabrikust.

Selles ettevõttes on noortööliste töötingimused võimatu halvad ja palk äärmiselt vilets. Ei saa rääkidagi vähegi inimlikust elamisvõimalusest, kui tükitöö juures on võimalik teenida 40—80 marka päevas, ainult omaniku erilise lahkuse puhul mõne preilikese või proua-

kese vastu võimaldatakse neil teenida kuni 100 marka. Neidki näljapenne ei saa korralikult kätte, pistetakse nagu poolkogemata sada marka haaval pihku.

Töölised ei ole ka haigekassa alla üles võetud.

„Regina“ tubakavabrikust.

Noortöölisi on siin 300 ümber. Palk on tükitöö juures kuni 110 marka päevas. Töölistega, eriti noortöölistega ümberkäimine on äärmiselt toores. Kui keegi kuidagi juhtub eksima või julgeb oma õiguste eest meistri või aktsionääride ees välja astuda, saadetakse kohe värava taha. Konfliktid meistrite ja tööliste vahel on sagedased, mis loomulikult lahendatakse meistri kasuks. Naistöölisi sunnitakse meestööliste tööd tegema. Puuduvad isegi tööliste vanemad. Tööliste esimene ülesanne on üksmeelselt ära valida tööliste vanemad, oma huvide kaitsjad.

Pagariõpipoiste elust.

Sel tööalal ei saa rääkida 8-tunnilisest tööpäevast; noortöölised peavad töötama 14—16 tundi päevas. Töötasu on sarnase pika tööaja eest 1000 marka kuus.

Tuleb tötda väikestes keldriruumides, kuumuses ja aurus, sest igas tööstuses puudub ventilatsioon. Pagariõpipoisid kannatavad rohkem kui ühegi teise tööstusharu tööliselised peremeeste omavoli all; vastu kõrvu saamine on väga harilik asi.

Selle peale vaatamata, et öötöö on sea-duslikult keelatud, töötatakse igal pool ööseti.

Sõjaministeeriumi arsenaalist.

Siin töötavad noortöölised õpilastena, ka väga raske töö juures (sepa pealelööjad). Õpilaste töötasu on 11½ marka tunnise. Ent meistrid saavad tasu tükitöö alusel, sunnivad nad noortöölisi väga kiiresti töötama, mis arusaadavalt mõjub kurnavalt nende tervisele. On juhtunud, et õpilane raske töö juures nõrkeb ja värava taha saadetakse, sest „ta ei suuda töötada.“ Väga harilik on meistrite sõimamine ja omavoli.

Väljaandja: Ülemaalse Töölisnoorsoo Ühingu Keskkomitee.

Vastutav toimetaja: Ferdinand Lind.